

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra trestního práva

Restorativní justice a trestní proces

Diplomová práce

Restorative justice and the Criminal procedure

Master thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

JUDr. Dleštíková Tereza Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Bc. Eliška Drunecká

PRAHA

2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 13. 3. 2023

Bc. Eliška Drunecká

Anotace

Restorativní justice představuje určitý opak retributivní (trestající) justice. Je postavena na restorativních principech, pomocí kterých usiluje o změnu pohledu na klasické trestání pachatelů, kde hraje dominantní roli stát. Stát v této roli klade důraz zejména na potrestání pachatele, který se dopustil porušení právních předpisů. Koncept restorativní justice ovšem nabízí jiný úhel pohledu, který za trestným činem vidí zejména narušené mezilidské vztahy a konkrétní oběť, jejíž život byl trestným činem skutečně dotčen. Restorativní justice tak považuje jako efektivnější řešení trestních věcí dialog mezi pachatelem a obětí, který se může uskutečnit v podobě restorativních programů. Zastánci restorativní justice usilují o zakomponování postupů restorativní justice do trestního procesu, jako možnost řešení krize systému trestní spravedlnosti.

Klíčová slova

Restorativní justice * principy restorativní justice * restorativní programy * oběť * pachatel * trestní řízení * mediace * narovnání * legislativa

Annotation

Restorative justice represents the opposite of retributive justice. On the basis of restorative principles, it seeks to change the perspective on the classic punishment of offenders, where the state plays a dominant role, which emphasizes the punishment of the offender, based on the violation of legal norms. The concept of restorative justice offers a different point of view, which sees behind the crime mainly disturbed interpersonal relationships and also a specific victim whose life was really affected by the crime. Restorative justice thus considers dialogue between the offender and the victim, in the form of restorative programs, as a more effective way of dealing with criminal activity. Proponents of restorative justice seek to incorporate restorative justice procedures into the criminal process, as a possible solution to the crisis in the criminal justice system.

Keywords

Restorative justice * restorative programs * restorative justice principles * victim * offender * criminal procedure * mediation * diversion narovnání * legislation

Obsah

Úvod.....	6
1. Restorativní justice a její koncepce	9
1.1. Pojem restorativní justice	9
1.2. Spolupracující strany.....	11
1.2.1. Pachatel	11
1.2.2. Oběť	12
1.2.3. Komunita	12
1.3. Principy restorativní justice	13
1.4. Restorativní programy.....	15
1.4.1. Mediace mezi pachatelem a obětí	15
1.4.2. Restorativní konference.....	16
1.4.3. Kruhy	17
1.4.4. Jiné restorativní programy	18
1.4.4.1. Building Bridges	18
1.4.4.2. “Vnímám i tebe“	19
2. Restorativní justice v trestním právu procesním ČR.....	21
2.1. Poškozený a pachatel.....	21
2.1.1. Poškozený vs. oběť TČ	21
2.1.2. Pachatel	26
2.2. Odklony v trestním řízení	26
2.2.1. Narovnání.....	29
2.2.2. Podmíněné zastavení trestního stíhání	33
2.2.3. Úloha probační a mediační služby v rámci odklonů.....	39
2.3. Trestní řízení.....	40
2.3.1. Přípravné řízení	41

2.3.1.1.	Souhlas poškozeného s trestním stíháním	43
2.3.1.2.	Povinnost poučení	44
2.3.2.	Řízení před soudem	47
2.3.2.1.	Právo na prohlášení o dopadu trestného činu.....	49
2.3.2.2.	Odůvodňování trestů.....	50
2.3.2.3.	Oddělené čekárny pro poškozené, svědky a jejich doprovod ..	51
2.3.3.	Vykonávací řízení	52
2.3.3.1.	Resocializační programy pro odsouzené	53
2.3.3.2.	Dohled Probační a mediační služby ve vykonávacím řízení	55
2.4.	Mediace	56
3.	Komparace zahraniční úpravy restorativní justice a jejího uplatnění	58
3.1.	Restorativní justice v Belgii	58
3.2.	Restorativní justice na Novém Zélandu.....	60
4.	Analýza využívání institutu narovnání v trestním řízení	65
	Závěr.....	69
	Seznam použité literatury.....	72
	Seznam příloh.....	78
	Přílohy	79

Úvod

Ne každý člověk se někdy setkal s pojmy restorativní justice a trestní proces. Přesto se dnes koncept restorativní justice děrě čím dál tím více do popředí zájmu různých odborníků z řad kriminologů, sociologů, právníků a dalších, kteří se věnují trestnímu právu. A je tak více než pravděpodobné, že se postupem času bude s tímto pojmem seznamovat také laická veřejnost. Důvodem zájmu je krize současného systému trestní spravedlnosti, která se začala projevovat zhruba v druhé polovině 20. století. „*Ve většině zemí stále roste počet uvězněných osob, věznice jsou přeplněné, k převýchově pachatelů nedochází, strach z kriminality se zvyšuje a náklady na vězeňství se stávají neúnosným břemenem pro státní rozpočty.*“¹ Mezi další problémy patří také přístup k obětem trestných činů, zejména jde o jejich potřeby v rámci trestního řízení a nedostatečné uspokojení jejich práv, které mají v souvislosti s náhradou způsobené újmy. Zmíněné nedostatky trestní justice proto daly podnět pro hledání jiných způsobů, jak se lépe vypořádat s trestnou činností a jejími následky. Na základě těchto skutečností se začal rozvíjet koncept restorativní justice, která představuje možnost, jak současnou krizi řešit. S tím souvisí také rostoucí potřeba zkoumat využití restorativních přístupů a poté následná aplikace těchto poznatků do trestní praxe.

Diplomovou prací na toto téma jsem se rozhodla psát právě proto, že se jedná o téma aktuální a je potřeba se mu věnovat a seznamovat s ním laickou i odbornou veřejnost. Dle mého názoru je restorativní justice vhodná cesta, jak lze pracovat s krizí trestní justice, protože nám dává nové možnosti a poskytuje jiný úhel pohledu na řešení následků kriminality. Aby mohlo dojít k určité změně, je potřeba o tomto tématu veřejně diskutovat a snažit se postupně implementovat více restorativních principů do českého trestního práva. Dle nejen zahraničních výzkumů se ukazuje, že restorativní justice dosahuje v rámci trestního procesu velice efektivních výsledků, z čehož vyplývá, že má smysl restorativní přístup prosazovat a pokusit se ho ve vhodných případech také uplatňovat. Je třeba však zmínit, že v kontextu této problematiky není účelem hanit retributivní (trestající)

¹ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), s. 5

justici a tvrdit, že se má trestní právo ubírat pouze směrem restorativní justice. Retributivní justice, která ve většině států převažuje, má své neopomenutelné místo, jelikož je to ověřený systém, fungující po mnoho desítek let. Oba směry trestní justice mají své klady a zápory. Zastávám tedy názor, že je vhodné, aby si restorativní a retributivní justice „nekonkurovaly“ a více se prosazovalo jejich působení vedle sebe a prolínání se navzájem.

Cílem této práce je nahlédnout na problematiku restorativní justice v rámci trestního procesu a na její konkrétní podoby, které sice nejsou výslovně upravené v českých právních předpisech, ale odrážejí některé principy restorativní justice, které mohou být dále rozvíjeny. Pro účely této práce se budu věnovat těmto projevům převážně v obecné rovině, to znamená, že v tomto kontextu se budu zaměřovat zejména na dospělé svéprávné osoby. Nebudu se tedy zabývat např. trestněprávní úpravou mládeže, jelikož jde o rozsáhlou problematiku, kterou by bylo vhodnější rozebrat samostatně v jiné kvalifikační práci.

První kapitolu bych chtěla celou věnovat konceptu restorativní justice, zejména vysvětlit její principy, na kterých je postavena. V této kapitole budou také zmíněny často využívané restorativní programy, skrze které je možné restorativní přístup prakticky aplikovat. Druhá kapitola by měla být zaměřena na trestní právo procesní. Zde budou vysvětleny pojmy, jako je poškozený, oběť a pachatel trestného činu. Dále budou v této kapitole rozebrány dva odklony, které mají restorativní prvky, a dále bude poukázáno na projevy restorativní justice ve vybraných fázích trestního řízení. Také se v této kapitole podívám blíže na trestní mediaci poskytovanou Probační a mediační službou a poukážu na to, jak se v tomto institutu odráží charakter restorativní justice. Poté bude následovat praktická část, kde provedu komparaci využívání restorativní justice v zahraničních podmínkách. A ve druhé části bych chtěla zjistit, jak je reálně v České republice využíván restorativní přístup v rámci trestního procesu a konkrétně se zaměřím na jeden z odklonů, kterým je narovnání. Narovnání je totiž považováno za institut, ve kterém se nejvíce projevuje snaha o využití restorativního procesu v rámci možností našeho trestního řádu. V této souvislosti

si také stanovuji hypotézu, ve které se domnívám, že narovnání není v trestní praxi příliš využívanou variantou řešení následků trestné činnosti.

Pro dosažení stanovených cílů bude využita metoda analýzy odborné literatury, a to nejen české, ale i zahraniční, a studium a rozbor dalších odborných článků. Dále bude v praktické části práce využita také metoda komparativní a v neposlední řadě bych chtěla provést rozbor dat a statistik a jejich následné zhodnocení. Na základě zhodnocení analýzy, bude poté stanovená hypotéza buďto potvrzena nebo vyvrácena.

1. Restorativní justice a její koncepce

1.1. Pojem restorativní justice

Co si představit pod pojmem restorativní justice? A kde se tady vzala? Pojem restorativní justice jako takový vychází z anglického *restore*, což v překladu znamená obnova či návrat do původního stavu. Proto se můžeme taktéž setkat s pojmy jako obnovující justice nebo obnovující spravedlnost. Za zakladatele moderního konceptu restorativní justice či jejího průkopníka je považován Howard Zehr, který patří k odborníkům prosazujícím tuto koncepci jak v praxi, tak na akademické půdě.

Může se zdát, že restorativní justice je novodobou myšlenkou, která se snaží v rámci trestní justice, čím dál tím více prosazovat, opak je však pravdou. Kořeny této myšlenky lze spatřovat již u původních obyvatel Severní Ameriky, Nového Zélandu či Austrálie. Jedná se tedy spíše o návrat k něčemu, co dříve fungovalo v rámci komunit, u již zmiňovaných původních obyvatel jako jejich tradiční způsob uplatňování spravedlnosti. Dnes tyto postupy nabývají nových podob na základě postupného vývoje společnosti a jsou uzpůsobovány aktuálním potřebám trestní politiky.

Co znamená restorativní justice? A co si představit pod tímto pojmem? To jsou otázky, na které nelze nalézt zcela jednoznačné odpovědi. Mnoho autorů, kteří se touto problematikou zabývají, přichází se svými definicemi, přičemž se jimi snaží co nejlépe vystihnout podstatu restorativní justice. Otázkou je, zdali je na místě hledat jedinou definici, která by dokázala vše přesně vystihnout. Tím by se pak význam restorativní justice mohl stát v určitém smyslu nepružným a svazujícím. Díky pluralitě názorů a pohledů se dnes můžeme setkat s mnoha definicemi, které se nám snaží představit určitý rámeček, jak lze na restorativní justici nahlížet. V rámci teoretického úvodu považuji za vhodné si některé definice představit a pokusit se více přiblížit pojem restorativní justice.

Mezi první pokusy o uchopení definice restorativní justice z mezinárodního hlediska patří pracovní definice přijatá již v roce 1997 Pracovní skupinou pro restorativní justici Aliance nevládních organizací pro prevenci kriminality a trestní soudnictví pro OSN, která byla zpracována takto: „*restorativní justice je proces, ve*

kterém se všechny strany s hmotným zájmem v konkrétním trestném činu sejdou, aby se kolektivně usnesly, jakým způsobem se vyrovnají s následky tohoto trestného činu a jejich důsledky pro budoucnost (Tony F. Marshall, 1997).“²

Dle mého názoru uvedená definice svým způsobem sice vystihuje podstatu restorativního přístupu, přesto si myslím, že měla ještě své rezervy a mohla být propracovanější. Z tohoto důvodu, se domnívám, že mnohem lépe nám může pojem vysvětlit pracovní definice Howarda Zehra, který ve svém díle Úvod do restorativní justice uvádí, že *„restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.“*³

Restorativní justice je tedy určitý koncept či směr myšlení, který nás nabádá, abychom nahlíželi na následky spáchaného trestného činu, na jeho oběť, ale i na samotného pachatele poněkud jinou optikou. Optikou odlišnou, než jakou je na trestný čin nahlíženo skrze model retributivní (trestající) justice. Jak již význam pojmu restorativní justice napovídá, primární snahou při řešení následků trestného činu je docílit spíše narovnání mezilidských vztahů a pokusit se o obnovu původního stavu, který trestnému činu předcházel. Restorativní justice vnímá, že je důležité zaměřit se především na potřeby obětí trestného činu a na jim způsobenou újmu, ale zohledňuje také možnost nápravy pachatelů, v jejímž rámci pachatel uzná odpovědnost za své jednání, které se bude snažit dobrovolně odčinit. V tom se významně odlišuje od pojetí retributivní justice, která naopak nahlíží na trestný čin především jako na porušení právních norem garantovaných státem. Stát totiž představuje jakýsi monopol na poli trestní justice a v podstatě na sebe přebírá roli oběti. V rámci trestního řízení má poškozený jako skutečná oběť minimální možnost zapojení se do tohoto procesu. Má svou roli pouze za zákonem stanovených podmínek, přičemž i tak se může stát, že je soudem taková osoba odkázána na občanskoprávní řízení. Oběť trestného činu, tak nemá možnost

² KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), s.82

³ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 26

vypořádat se se spáchaným deliktem a mnohdy ani po odsouzení pachatele, nemusí mít pocit, že došlo k naplnění spravedlnosti.

1.2. Spolupracující strany

V rámci vysvětlení, co koncept restorativní justice znamená, je také potřeba popsat zúčastněné strany, které jsou hlavními aktéry v tomto procesu. Jde především o pachatele s obětí, ale také komunitu. V rámci restorativního procesu spolu všechny zúčastněné strany komunikují a podílejí se na nápravě narušených vztahů, které vznikly trestnou činností. A právě vzájemná komunikace může být velmi obohacujícím prvkem restorativní justice, kterou naopak retributivní justice postrádá. Z toho důvodu je vhodné vymezit si jednotlivé role zúčastněných stran a vysvětlit tak samotný účel společně vedeného dialogu.

1.2.1. Pachatel

Pachatel patří mezi nedílné součásti zájmu restorativní justice a je na něj nahlíženo odlišně, oproti retributivní justici. Zde je třeba zdůraznit dva pojmy a těmi jsou povinnosti a závazky, které zmiňuje Howard Zehr ve své definici. Pachatel, který chce napravit své jednání a odčinit oběti způsobenou újmu, musí v první řadě také přijmout odpovědnost, která je v tomto smyslu spojena právě s povinnostmi a závazky. Uznáním odpovědnosti může teprve dojít k ozdravnému procesu nalézání restorativní spravedlnosti. Pachatel si musí být vědom, co oběti skutečně způsobil a jaké mělo jeho jednání následky. Pokud to pachatel pochopí a převezme za své činy zodpovědnost, je připraven také přijmout závazky vůči oběti a komunitě, směřující k odčinění újmy a obnovy narušených vztahů.

Uložení trestu odnětí svobody se v tomto ohledu zdá neúčinné, protože neumožňuje pachateli převzít zodpovědnost a projevit určitý soucit s obětí. V rámci restorativní justice se však bere také ohled na potřeby pachatele ve smyslu řešení příčin jeho kriminálního jednání a vyvarování se případné recidivě, tedy situaci, kdy se z trestně právního hlediska pachatel dopustí znovu trestné činnosti poté, co již v minulosti byl pravomocně odsouzen pro jiný trestný čin. V konečném důsledku může zapojení pachatele do procesu usnadnit jeho následnou reintegraci do společnosti.

1.2.2. Oběť

Restorativní justice se od retributivní justice liší nejvíce právě tím, že upřednostňuje potřeby a práva obětí, které považuje v systému trestní justice za nenaplněné a ne zcela uspokojované. Jak již bylo výše zmíněno, trestný čin je především definován jako čin protiprávní. Restorativní justice však naopak zastává názor, že spáchaný delikt je hlavně újmou, která je způsobena oběti. A taková oběť nemá možnost se přímo zapojit do trestního procesu a podílet se na naplnění spravedlnosti a tím také uspokojit své potřeby. Jde například o potřebu informací, kterou může částečně naplnit pouze kontakt s pachatelem, jenž těmito informacemi disponuje. Z tohoto důvodu je velmi přínosné, pokud se oběť s pachatelem dobrovolně zapojí do restorativního programu. Tyto programy slouží mimo jiné právě k tomu, aby každému účastníkovi nabídly opačný úhel pohledu na spáchaný čin. V rámci uskutečnění některého z programů má poté oběť možnost od pachatele získat odpovědi na otázky, které ji po spáchaném skutku mohou velmi tížit. Ať už se osoba stane obětí násilného trestného činu či jiné, méně závažné trestné činnosti, vždy jde o velký zásah do psychiky člověka, se kterým může být velmi těžké se vypořádat. V případě, kdy může oběť získat informace přímo od pachatele, jako např. co ho k činu vedlo, proč si vybral právě tuto osobu jako svou oběť a další, má možnost lépe porozumět nepříjemné události. Oběť může tímto způsobem nabýt zpět pocit kontroly nad svým životem, což je často velmi klíčové pro prevenci následné reviktimizace, která by mohla nastat.

1.2.3. Komunita

Společnost obecně je takéž dotčena trestnou činností a jejími důsledky, proto zastává neméně důležitou úlohu v procesu restorativní justice. Komunita je spíše chápána jako neurčitý pojem širšího charakteru. U každého projednávaného případu ji tak může tvořit odlišný okruh osob. Komunitu mohou představovat rodiny oběti i pachatele. Mohou to být přátelé, kolegové z práce, spolužáci atd.⁴ Za komunitu lze zkrátka považovat jakékoliv členy společnosti, kteří mají nějaký

⁴ Srov. KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), s. 9

zájem na projednávaném trestném činu nebo pocítují, že jsou daným činem dotčeni. V konečném důsledku mohou členové komunit také přispět k nalezení spravedlnosti tím, že se aktivně zapojí do restorativních programů a případně mohou napomoci předcházet podobnému jednání v budoucnu. V konečném výsledku může mít komunita také roli určitého morálního dohledu nad pachatelem a jeho plněním závazků, které na sebe převzal.

1.3. Principy restorativní justice

Restorativní principy představují jakési „stavební kameny“ na kterých je celý koncept restorativní justice budován. Tvoří pevné jádro, od kterého by se nemělo odchýlit v případě aplikace restorativních procesů v praxi. Na základě toho mohou být poté vytvářeny restorativní programy, které se řídí těmito principy a je tím zajištěno, že bude zachována podstata restorativní justice. Dle Doporučení Rady Evropy pro restorativní justici v trestních věcech byly dne 3. října 2018 přijaty tyto principy:

- „*princip náhrady újmy obětem*
- *princip participace (zapojení se) účastníků*
- *dobrovolnost*
- *dialog*
- *spravedlivá péče o potřeby a zájmy zúčastněných*
- *procedurální rovnost*
- *kolektivní, na konsenzu založená dohoda*
- *zaměření se na odškodnění, reintegraci a dosažení vzájemného pochopení*
- *vyhnutí se dominanci*⁵

Setkání pachatele s obětí musí vždy probíhat na základě dobrovolného a informovaného souhlasu všech dotčených stran, přičemž mohou kdykoliv v průběhu svůj souhlas vzít zpět a takové rozhodnutí musí být plně respektováno. Není vhodné vytvářet jakýkoliv nátlak pro účast na restorativním programu, protože by tím byl popřen celý smysl tohoto setkání.

⁵ O restorativní justici – Restorativní justice. *Restorativní justice – inovativní přístup k trestnímu právu* [online]. Copyright © [cit. 06.09.2022]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/>

Dále je potřeba, aby se do celého procesu aktivně zapojili všichni dotčení účastníci a aby byl dán každému z nich rovnocenný prostor pro bezpečné vyjádření se ke spáchanému deliktu. Jde o proces, který je založen na vzájemném dialogu. Jeho podstatou je dojít k vzájemnému porozumění, k pachatelovu převzetí odpovědnosti za své jednání a v neposlední řadě jde o to, nalézt společně řešení, které by způsobenou újmu odčinilo, jak vůči oběti, tak i případně vůči společnosti.

V rámci takto probíhajícího dialogu je nežádoucí dominance jedné strany nad druhou. Pokud by jeden z účastníků (oběť či pachatel) cítil obavu promluvit před druhým nebo se cítil jakkoliv druhou stranou psychicky ovládan, nelze nalézt restorativní spravedlnost. Může se tak stát například u případů domácího násilí, kdy je týraná žena nebo muž pod silným psychologickým vlivem týrajícího partnera. V takovém případě musí zasáhnout mediátor, jehož úkolem je vyvažovat zájmy jednotlivých stran.⁶ Pokud se ani takto situace nezlepší, je vhodnější setkání přerušit. Z podstaty restorativní justice by k tomuto při setkání nemělo docházet a je lepší dominanci stran předcházet a vyřešit již před samotným započítím restorativního programu.

Mezi restorativní principy patří také docílení společného vyřešení následků spáchaného činu, respektive nalezení způsobu, jak nahradit oběti způsobenou škodu či jinou újmu. Je proto důležité zmínit, že taková újma může mít mnoho podob a podle toho musí pachatel přijmout adekvátní závazky, na kterých se shodne s obětí, případně komunitou. Újma může být jak psychická, tak fyzická. Může však být i majetkového či nemajetkového charakteru. Na základě rozlišení různých podob újmy lze také rozdělit způsoby její kompenzace. V tomto smyslu lze hovořit o náhradě materiální (nejčastěji v podobě finančního odškodnění), nebo náhradě symbolické (jde např. o vyjádření upřímného soucitu a slovní omluvy, uznání odpovědnosti, slib nápravy, či zapojení se do veřejně prospěšné práce pro komunitu, charitativní činnost a jiné).

⁶ Srov. STRÉMY, Tomáš, Lucia KURILOVSKÁ a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Restorativna justícia*. Praha: Leges, 2015. Teoretik, s. 17

1.4. Restorativní programy

Aby bylo možné reagovat na potřeby obětí, potřeby pachatele a napravit způsobenou újmu, byly vytvořeny restorativní programy, které pachateli a oběti zprostředkují setkání, kde má každá dotčená strana možnost vyjádřit se ke spáchanému skutku. Jak již bylo výše zmíněno, restorativní programy mohou naplňovat svůj účel pouze tehdy, pokud vychází z restorativních principů. Samotné setkání pachatele s obětí je zprostředkované nestrannou osobou, kterou je odborně školená osoba, též označovaná jako mediátor či facilitátor. Jejím úkolem je vést celé setkání s respektem k oběma zúčastněným stranám a zajistit, aby setkání proběhlo v neutrálním a bezpečném prostředí. V souvislosti s restorativními programy je ještě potřeba říci, že nenahrazují plně trestní řízení. V našich podmínkách se staví na tom, že restorativní programy doplňují klasické trestní řízení a jelikož jsou založeny na bázi dobrovolnosti, mohou, ale také nemusí být v rámci trestního procesu využity. K restorativním programům může být přistoupeno kdykoliv v průběhu trestního řízení, lze je ale i efektivně využít až po uložení trestu soudem, tedy v rámci vykonávacího řízení. Restorativních programů je mnoho, avšak mezi nejužívanější patří restorativní konference, kruhy a zřejmě nejčastěji se lze setkat s mediací.

1.4.1. Mediace mezi pachatelem a obětí

Obzvláště v evropských zemích jsou právě mediační programy nejvíce využívané v rámci implementace restorativní justice do trestního procesu. V anglických publikacích se pro tento typ programu užívá termín *victim-offender mediation*. Mediace zahrnuje uskutečnění kontaktu mezi hlavními účastníky konfliktu, jimiž jsou pachatel a oběť. Rodina pachatele či oběti nebo členové komunity se mohou také zúčastnit, ale jejich role je spíše podpůrného charakteru, tudíž se nezapojují aktivně. Mediaci je možné zrealizovat dvěma způsoby, a to přímo, kdy se pachatel a oběť spolu setkají osobně a dialog probíhá „z očí do očí“, ale může probíhat také nepřímo prostřednictvím různých komunikačních prostředků, kdy skrze mediátora mezi dotčenými účastníky probíhá kontakt např. prostřednictvím videonahrávek či dopisů. *„Mediační programy mohou provozovat buď státní instituce, nebo nestátní neziskové organizace. Doporučení věci do*

mediačního programu může přicházet od policie, státních zástupců, soudů, právních zástupců a probační služby, někdy na žádost pachatelů nebo obětí.⁷ To vše se odvíjí podle toho, jak má daný stát tuto problematiku upravenou ve svých vnitrostátních právních předpisech.

Cílem mediace je, aby oběť i pachatel našli odpovědi na své otázky týkající se spáchaného činu. Aby každý z nich před druhým interpretoval svou verzi skutku a aby oba došli k určitému pochopení a našli společné řešení následků tohoto skutku, tedy k uzavření dohody o náhradě škody. Mohlo by se zdát, že je mediace zaměřená více na potřeby oběti a na odčinění újmy, přesto má tento proces velký vliv také na pachatele a jeho potřeby. Na rozdíl od klasického trestního procesu je pachatel přímo konfrontován s obětí a jejím vnímáním trestného činu, a tím se vytrácí jistá anonymita a pachatel je sám vystaven svému vnitřnímu svědomí, se kterým se musí vypořádat. S tím také souvisí již samotné uznání odpovědnosti za své jednání, které je v procesu mediace důležitým faktorem pro nápravu pachatele.

1.4.2. Restorativní konference

Nejčastěji se setkáme s tímto typem programu v podobě rodinné skupinové konference (*Family Group Conferences*), která je uplatňována především v případech mladých delikventů, ovšem není vyloučené využít tento program také u dospělých pachatelů. Tyto konference se ve větší míře začaly rozvíjet na Novém Zélandu, kde jsou od roku 1989 součástí trestního soudnictví ve věcech mladistvých.⁸ Podmětem byl nesouhlas tamějších obyvatel maorského původu, který souvisel s tím, jak stát v rámci trestní justice zachází s mladistvými pachateli. Bylo to proti jejich kultuře a hodnotám, které vyznávali. Díky tomu byly rodinné skupinové konference také následně zakotveny do vnitrostátních právních předpisů a staly se součástí trestní justice.

⁷ *Restorativní justice – inovativní přístup k trestnímu právu* [online]. Copyright © [cit. 21.09.2022]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/08/PROHLEDNOUT-PRUVODCE-RESTORATIVNIMI-PROGRAMY.pdf>

⁸ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 33

Rodinné skupinové konference umožňují zapojit do restorativního procesu větší okruh osob. Do těchto konferencí se tak aktivně nezapojují pouze oběť a pachatel, jako tomu bylo u mediačních programů, ale součástí samotného procesu jsou také rodiny či blízcí příbuzní obou stran, jejich přátelé nebo další členové komunity, kteří byli trestnou činností dotčeni. Není ovšem ani vyloučené, aby se konference účastnil také zástupce z řad orgánů činných v trestním řízení. Nestrannou osobu, která dohlíží na průběh konference, je koordinátor, jehož úkolem je také samotnou konferenci svolat. Rodinné skupinové konference nemají žádná jasně daná pravidla ani postupy, avšak, jako u všech restorativních programů, i zde je nejdůležitější dobrovolné zapojení všech zúčastněných. Na rozdíl od mediace bývají rodinné konference obsahově širěji zaměřeny. To je dáno právě tím, že se zapojují mnohem více rodiny pachatele i oběti a mají možnost se k činu také vyjádřit a popsat, jak je daný trestný čin zasáhl. Stejně jako u mediace jde o to, aby si pachatel uvědomil následky svého jednání a všechny zúčastněné strany se společně zapojily do řešení, jak se s trestnou činností vypořádat. Hlavní snahou je vypracovat určitý plán nápravy, ke kterému se pachatel zaváže, a dále hledat cestu, jak vhodně působit na pachatele, aby se zamezilo jeho případné protiprávní činnosti v budoucnu.

1.4.3. Kruhy

Technika kruhů patří k dalším restorativním programům, které se v rámci restorativní justice využívají jako způsob dosažení spravedlnosti. „*Kruhy se původně objevily v komunitách původních obyvatel Kanady. Soudce Barry Stuart, který tuto formu ve své soudcovské praxi poprvé oficiálně použil, ji pojmenoval termínem „smírčí“ kruhy*“⁹ (*peacemaking circles*). Původní obyvatelé byli zvyklí řešit takto pomocí kruhů téměř všechny zásadní otázky komunity. Fungovaly především jako forma rozhodování, ale také při různých duchovních obřadech a dalších kmenových rituálech. Kruhy i dnes naleznou velice široké uplatnění v různých odvětvích lidského života. Tento proces lze využít nejen v rámci trestní justice, ale obecně lze kruhy aplikovat při řešení jakéhokoliv problému či konfliktu

⁹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 34

např. v pracovních záležitostech, ve škole nebo v případě vedení debaty a nalézání řešení na společensky diskutovanou problematiku.

V rámci restorativní justice se však budeme bavit hlavně o kruzích jako procesu řešení trestních věcí. Mezi strany, které se kruhu účastní, řadíme opět pachatele a oběť, ale i v tomto restorativním programu se okruh účastníků rozšiřuje, a připojit se mohou taktéž rodiny hlavních účastníků. Velkou roli však mohou mít také členové komunity, kteří jsou buď blízce spjati s pachatelem či obětí anebo mají jiný zájem, týkající se daného trestného činu. Jak již sám název napovídá, realizace probíhá tak, že se všichni účastníci posadí do kruhu, kde bude mít postupně každý z nich možnost promluvit k ostatním. Všichni účastníci mají rovnocenné postavení. Jsou vedeni jedním nebo dvěma tzv. „strážci kruhu“ (*circle keepers*), kteří však nejsou odpovědni za výsledné řešení, ke kterému kruh dospěje. To, že se v rámci kruhu zapojuje více komunita, má svůj význam. Členové komunity mohou touto formou vyjádřit své obavy a pocity, které v nich kriminální delikt vyvolal, a také se podílet na řešení nápravy vzniklých škod. Výsledné řešení tedy závisí na kolektivním souhlasu všech zúčastněných. Samotný fakt, že jsou účastni členové komunity, může také posílit pachatelovu odpovědnost za jeho závazek vůči společnosti odčinit své jednání. Často se lze v této souvislosti setkat s využitím kruhů ve vězeňském prostředí, ať už jakožto způsob řešení sporů mezi vězni, ale ve spolupráci s komunitou také jako ozdravný proces reintegrace vězňů zpět do společnosti.

1.4.4. Jiné restorativní programy

V rámci obecného přehledu často využívaných restorativních programů, stojí za zmínění ještě dva další programy, se kterými se lze setkat v České republice. Prvním z nich je Building Bridges a druhý program nese název “Vnímám i tebe“ a oba probíhají ve vězeňském prostředí. Jde o velice pozitivní snahy, jak pracovat s pachateli a oběťmi trestných činů.

1.4.4.1. Building Bridges

Jde o program, který funguje od roku 2014 a v duchu restorativní justice cílí na práci s odsouzenými pachateli a oběťmi trestných činů. Od roku 2016, kdy program získal také akreditaci Ministerstva spravedlnosti, je opakovaně využíván

v mužských, ale i v ženských věznicích.¹⁰ „Setkávají se v něm k restorativnímu dialogu nesouvisející oběti a pachatelé (6+6) za přítomnosti facilitátorů po dobu 8 týdnů uvnitř věznice. Hovoří na témata přijetí odpovědnosti za zločin, rozpoznání falešné viny (oběť má pocit, že něčím zločin zapříčinila a pachatel svou vinu popírá), náhrady za čin a diskutuje se o odpuštění.“¹¹ S programem se lze setkat nejen v ČR, ale i v některých jiných zemích a dosahuje velice pozitivních výsledků. Cílem je „stavění mostů“ mezi pachateli a oběťmi a dosažení vzájemného ozdravného procesu. Program Building Bridges si ovšem klade i další cíle, kterými jsou např. rozšíření povědomí o restorativní justici a jejích možnostech v rámci řešení trestních deliktů, poskytnutí informací obětem, pomáhání jim v procesu uzdravení, usmíření a pochopení, a v neposlední řadě vyřešení následků trestného činu. Dále je důležité, aby u odsouzených pachatelů docházelo ke zvyšování odpovědnosti a aby v rámci vedeného dialogu došli k uvědomění, jaké mělo jejich jednání dopady na skutečnou a konkrétní osobu, kterou tak poškodili a narušili její život, ale také život její rodiny. Ve výsledku by takový dialog měl vězňům otevřít možnost pro změnu a nápravu osobního života a narušených vztahů.

1.4.4.2. “Vnímám i tebe“

“Vnímám i tebe“ je program, který je realizován ve věznicích a zaměřuje se na dospělé pachatele. Byl vytvořen Probační a mediační službou spolu s Vězeňskou službou ČR a jde o jeden z několika programů, který cílí na práci s odsouzenými pachateli, aby po absolvování byli schopni zařadit se zpět do společnosti a vést život v souladu se zákony. „Jde o skupinový výukový program se sociálně terapeutickými prvky, který v rámci třinácti setkání vede pachatele ke zvýšení odpovědnosti za své jednání, posílení citlivosti či empatie vůči potřebám obětí (reálných i potenciálních) a uvědomění si konkrétních následků trestné

¹⁰ Srov. *Restorativní justice – inovativní přístup k trestnímu právu* [online]. Copyright ©8 [cit. 23.09.2022]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/06/RJ-v-CESKEM-VEZENSTVI-dotaznikove-setreni.pdf>

¹¹ Building Bridges - Mezinárodní vězeňské společenství z.s.. *MVS - Mezinárodní vězeňské společenství z.s.* [online]. Copyright © [cit. 08.10.2022]. Dostupné z: <https://mvs.cz/building-bridges/>

*činnosti.*¹² Setkání se přímo neúčastní oběti, avšak s jejich výpověďmi je pracováno ve formě videonahrávek, ve kterých popisují, jakým způsobem je trestný čin zasáhl a ovlivnil jejich životy. Odsouzení pachatelé poté na konci programu získávají certifikát, dokládající jeho úspěšné absolvování, a také závěrečnou zprávu o tom, jak se do programu zapojovali. Certifikát a závěrečná zpráva poté mohou mít vliv na hodnocení odsouzeného.

¹² *Restorativní justice – inovativní přístup k trestnímu právu* [online]. Copyright ©8 [cit. 08.10.2022]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/06/RJ-v-CESKEM-VEZENSTVI-dotaznikove-setreni.pdf>

2. Restorativní justice v trestním právu procesním ČR

Koncept restorativní justice není v trestněprávních předpisech České republiky výslovně zakotven, přesto zde lze nalézt některé instituty, které mají restorativní povahu. Celá druhá kapitola proto bude poukazovat na jednotlivé prvky restorativní justice, které trestní řád a další právní předpisy umožňují v praxi uplatňovat.

2.1. Poškozený a pachatel

Dle konceptu restorativní justice patří poškozený a pachatel mezi hlavní zúčastněné strany restorativního procesu, které byly také v tomto kontextu obecně popsány již v první kapitole. Nyní je namístě vysvětlit jejich právní postavení více konkrétně, tak jak je upraveno v právních normách. V českém právním řádu se postavení poškozeného a pachatele řídí zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen trestní řád), kde je také mimo jiné stanoveno, jakými právy a povinnostmi takové osoby disponují. Co je ovšem důležité zmínit je fakt, že v rámci trestního práva procesního rozlišují české právní předpisy osobu poškozenou a osobu oběti, jejíž postavení a rovněž i práva a povinnosti nalezneme v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále jen zákon o obětech trestných činů).

2.1.1. Poškozený vs. oběť TČ

Trestní řád dle § 43 odst. 1 říká, že osobou poškozenou je: *„Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.“* Zároveň v následujícím odstavci daného paragrafu nalezneme ustanovení, které zužuje předchozí vymezení poškozeného, kde uvádí, že: *„Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.“* Dále je potřeba říci, že při posuzování, zda se jedná o poškozeného či nikoliv, platí obecná zásada, podle které se považuje za osobu poškozenou každá osoba, která tvrdí, že byla trestným činem poškozena, dokud není prokázán opak. V návaznosti na legální definici poškozeného, je nutné upozornit na to, že poškozeným se může stát jak osoba

fyzická, tak osoba právnická. Fyzické a právnické osoby se však mohou stát poškozenými pouze pokud mají právní osobnost, tedy způsobilost k právům a povinnostem a mohou tak vystupovat jako subjekty práva. Právní osobnost nabývá fyzická osoba narozením a zaniká smrtí¹³, přičemž se vztahuje i na nenarozené dítě (tzv. *nasciturus*), ale pouze za předpokladu, že se narodí živé.¹⁴ Co se dále týče fyzické osoby, je třeba říci, že i osoba omezená ve své svéprávnosti patří do okruhu osob, jež se mohou stát osobou poškozenou. Její práva a povinnosti jsou pak jejím jménem vykonávány zákonným zástupcem, případně opatrovníkem¹⁵. Také právnická osoba má svou právní osobnost¹⁶, kterou získává samotným vznikem právnické osoby a zaniká současně s jejím zánikem.

Trestní řád dále rozlišuje dvě skupiny poškozených. První skupinu tvoří poškozené osoby, které mají nárok na náhradu škody a mohou tak být subjektem adhezního řízení. Druhou skupinou jsou poté poškozené osoby, které tento nárok nemají. Podíváme-li se blíže na první případ, tedy poškozeného s nárokem na náhradu škody, je třeba vysvětlit, co tento nárok znamená. Nárok na náhradu škody je tedy právo poškozeného „*navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal*“.¹⁷ Jinak řečeno, adhezní řízení je řízení o nároku na náhradu škody poškozeného, přičemž je vedeno přímo v rámci trestního řízení ve stadiu rozhodování soudem. Poškozený má tak možnost dosáhnout toho, aby zároveň s odsuzujícím rozsudkem soud uložil obviněnému, jenž byl uznán vinen, také povinnost nahradit tuto škodu. Jsou zde však určité podmínky, které musí poškozený splnit, aby své právo mohl řádně uplatnit. Dle trestního řádu je jednou ze zásadních podmínek včasnost uplatnění nároku. Je proto nutné učinit návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení proti konkrétní osobě nejpozději v hlavním líčení, než dojde k zahájení dokazování. Dále musí být z návrhu patrné, z jakých důvodů

¹³ § 23 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁴ § 25 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁵ § 45 trestního řádu

¹⁶ § 20 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁷ § 43 odst. 3 trestního řádu

a hlavně v jaké výši poškozený svůj nárok uplatňuje. Je nutné konkrétně označit částku, případně minimální výši škody, kterou uplatňuje v souvislosti s posuzovaným trestným činem, pro který je označená obviněná osoba stíhána. Poslední podmínkou je, že nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení musí učinit samotná osoba poškozeného nebo případně jeho jménem jiná oprávněná osoba. Jménem poškozeného může návrh učinit zákonný zástupce, opatrovník, právní nástupce či zmocněnec.

V rámci adhezního řízení má soud několik variant, jak může s nárokem poškozeného naložit. První varianta je v případě, kdy soud poškozenému nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení uzná zcela v plné výši. To znamená, že nárok a jeho výše jsou na základě výsledků trestního řízení odůvodněné, přičemž soud je při uznání náhrady škody vázán pouze návrhem poškozeného. Druhou variantou je případ, kdy je soudem uznán nárok pouze částečně a s druhou částí nároku je poškozený odkázán na občanskoprávní řízení. Jedná se zejména o důvody, kdy na základě dokazování nebyl poškozenému potvrzen nárok v plném rozsahu. Třetí variantou, jak soud může rozhodnout je, že poškozeného odkáže s celým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních. Může k tomu dojít ve dvou případech. Za prvé jde o obligatorní postup, je-li obžalovaný soudem zproštěn obžaloby. A ve druhém případě se to může stát, pokud v rámci dokazování dojde soud k závěru, že pro vyslovení povinnosti k náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nemá dostatečný podklad, anebo pokud by k vyslovení této povinnosti bylo nutné provést další dokazování, při kterém by došlo k průtahům a přesahovalo by to potřeby trestního stíhání.

Trestní řád přiznává poškozenému v adhezním řízení také možnost ochrany jeho zájmů. Institutem ochrany je v tomto případě možnost podat odvolání proti odsuzujícímu rozsudku soudu prvního stupně, ale pouze v té části, která se týká náhrady škody.¹⁸ Poškozený může odvoláním napadnout nesprávnost výroku o náhradě škody, dále pokud by rozsudek vůbec neobsahoval výrok o náhradě

¹⁸ § 246 odst. 1 písm. d) trestního řádu

škody nebo na takové vady řízení, které by zapříčinily nesprávnost výroku o náhradě škody nebo jeho absenci.¹⁹

Takto lze vymezit pojem poškozeného dle definic trestního řádu. Od osoby poškozené se ovšem liší oběť trestného činu, která má jiné postavení a je důležité je od sebe odlišovat, avšak není vyloučeno, aby byla osoba oběti zároveň osobou poškozenou v adhezním řízení.

Aby bylo jasné, co konkrétně odlišuje oběť trestného činu od osoby poškozené, je namístě si samotný pojem oběti více přiblížit. Právní definici pojmu oběť nalezneme v zákoně o obětech trestných činů, který říká, že „*obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit*“.²⁰ Pojem oběť lze však pojmut i širěji a za oběť, respektive nepřímou oběť je možné považovat v případě smrti oběti také příbuzného a osoby blízké, pokud utrpěli újmu v důsledku způsobené smrti oběti přímé. Zákon o obětech trestných činů rozeznává ještě jednu kategorii obětí, a to oběti zvláště zranitelné, ke kterým je nutné v souvislosti se spáchaným trestným činem přistupovat zvláště citlivým způsobem. Dle § 2 odst. 4 písm. a) – d) zákona o obětech trestných činů jde zejména o oběti, kterými jsou děti, starší osoby, osoby, trpící nějakou formou postižení (fyzické, mentální, smyslové). A dále jsou za zvláště zranitelné oběti považovány osoby, na kterých byly spáchány některé trestné činy, jako je obchodování s lidmi, trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestné činy, které zahrnují násilí či pohrůžky násilí.

Zákon o obětech trestných činů cílí na zlepšení práv a postavení obětí trestných činů, a proto se domnívám, že přijetí tohoto zákona bylo jedním z významných prvků podporující koncept restorativní justice. Jak již bylo v první kapitole zmíněno, v rámci retributivní justice obecně platí, že trestněprávní vztah je tvořen dvěma subjekty, a to pachatelem na jedné straně a na druhé straně státem, který svým způsobem přebírá roli oběti. Tendence posledních let je v návaznosti na rozvoj restorativní justice obracet pozornost více k obětem

¹⁹ § 246 odst. 2 trestního řádu

²⁰ § 2 odst. 2 zákon o obětech trestných činů

trestných činů a napomoci jim lépe se vyrovnat s nepříznivými následky trestné činnosti a přitom dosáhnout náhrady škody ze strany pachatele. Zákon o obětech trestných činů proto obětem přiznává právo na poskytnutí odborné pomoci (v určitých případech také právo na bezplatnou odbornou pomoc), právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou a také právo na peněžitou pomoc od státu.

Zákonné vymezení pojmů poškozeného a oběti má určité shodné znaky, avšak jsou zde některé odlišnosti. Tou nejdůležitější je, na jaký okruh osob se vztahují. Obětí trestného činu může být na rozdíl od poškozeného pouze fyzická osoba. Pojem oběti je tak z tohoto hlediska pojat v užším smyslu, jelikož poškozeným se na rozdíl od oběti může stát také právnická osoba. Na druhou stranu má zároveň širší pojetí, kdy zákon považuje za oběť také osoby, kterým byla újma způsobena nepřímo následkem smrti oběti přímé, jde tedy o některé pozůstalé, kteří jsou taktéž považováni za oběť. Dále je třeba zmínit, že pojem oběť se hlavně váže na fakt způsobení újmy fyzické osobě v důsledku trestného činu. Obětem jsou proto přiznána práva, která jim zajistí šetrné zacházení v souvislosti se způsobenou újmou a státem jim bude poskytnuta také určitá péče. Poškozený je naopak výlučně procesním pojmem, se kterým jsou spjata jasně stanovená procesní práva a povinnosti, jež může využít v rámci trestního řízení a spočívají hlavně v oprávnění poškozeného uplatnit nárok na náhradu škody v adhezním řízení. V případě smrti fyzické osoby nebo zániku právnické osoby oprávnění přechází na právního nástupce. U oběti trestného činu nemůže nikdy dojít k přechodu práv, jelikož oběť svá práva a poskytovanou péči uplatňuje vůči státu, a proto se tato práva vážou výlučně na osobu bezprostředně dotčenou trestným činem. S tím souvisí další rozdíl, kdy pro uplatnění nároku poškozeného v adhezním řízení je podstatné, aby vzniklá škoda byla v příčinné souvislosti se spáchaným trestným činem. V případě oběti je možné uhradit také náklady na péči, které vznikly až v souvislosti se sekundární viktimizací (tedy újmou, která vnikla následně po spáchaném činu v důsledku nevhodného zacházení a přístupu orgánů činných v trestním řízení, Police ČR, zdravotníků a dalších).²¹ Dalším

²¹ Srov. § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů

rozdílem je skutečnost, že postavení oběti není závislé na existujícím trestním řízení, a také zda byl pachatel odsouzen či vůbec zjištěn. Pro poškozeného znamená nezjištěný pachatel nemožnost požadovat soudem uložení povinnosti náhrady způsobené škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, jelikož je zde jednou z podmínek konkrétní pachatel, proti kterému lze směřovat svůj nárok.

2.1.2. Pachatel

Pachatel je osoba, která se dopustila protiprávního jednání. Trestní řád však pracuje se čtyřmi termíny, kterými označuje osobu, proti níž se vede trestní řízení. Je proto důležité tyto pojmy alespoň stručně objasnit, jelikož vyjadřují aktuální právní postavení pachatele a s tím související práva a povinnosti. Osoba, proti které se vede trestní řízení, je označována pojmy na základě vzrůstajícího podezření. Na začátku je pracováno s označením podezřelý. Podezřelým se může osoba stát v případě, že byla zadržena²² policejním orgánem a je podezřelou osobou do doby, než je proti ní zahájeno trestní stíhání. Dále je za podezřelého považován ten, proti němuž je vedeno zkrácené přípravné řízení od momentu, kdy mu je sděleno podezření²³ a statut podezřelého má osoba do doby, kdy státní zástupce podá soudu návrh na potrestání. Dále trestní řád pracuje s pojmem obviněný. Obviněným může být osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání.²⁴ Poté, je-li nařízeno hlavní líčení, se z obviněného stává obžalovaný.²⁵ Poslední pojem, který v této souvislosti trestní řád rozlišuje, je odsouzený. Odsouzenou osobou se může stát pouze taková osoba, proti které byl vydán odsuzující rozsudek, přičemž již nabyl právní moci.²⁶

2.2. Odklony v trestním řízení

Odklony v trestním řízení jsou považovány za alternativní způsob řešení trestních věcí a určité formy odklonů představují také projev restorativní justice. Lze nalézt mnoho souvisejících důvodů, které vedly k zavedení odklonů do

²² § 76 trestního řádu

²³ § 179b odst. 3 trestního řádu

²⁴ § 32 trestního řádu

²⁵ § 12 odst. 8 trestního řádu

²⁶ § 12 odst. 9 trestního řádu

našeho právního řádu. Vše se váže k počátkům 90. let 20. století, kdy v tehdejší Československu došlo ke společenskému uvolnění vlivem pádu komunismu. V této době docházelo k převratným změnám nejen v oblasti politiky, ale v rámci celého spektra společenského života. Období divokých 90. let s sebou přineslo velký nárůst kriminality včetně nových podob trestné činnosti. To vedlo ruku v ruce k přetěžování orgánů činných v trestním řízení. Docházelo k průtahům trestních řízení a také věznicím ubývala jejich kapacita. Mimo to se začalo ukazovat, že časté ukládání zejména krátkodobého nepodmíněného trestu odnětí svobody není tak účinné, jak by se dalo předpokládat. Tímto druhem trestu sice došlo k izolaci pachatele od společnosti, ale zároveň se tak odsouzený dostal do prostředí dalších kriminálních živlů.²⁷ Tento druh trestu tedy postrádal výchovný a odstrašující efekt. Na základě toho vzrostl požadavek na změnu pohledu na trestání. Začaly se tak prosazovat myšlenky zavedení alternativ, které by odlehčily přetížené justici, přičemž se jednalo o další možnost, jak lze reagovat na trestnou činnost. Nicméně, jak zmiňuje Tibitanzlová ve své monografii: „*v případě odklonů v trestním řízení nejde jen o to, jak zrychlit trestní řízení a celkově racionalizovat systém trestní justice, nýbrž též a především o to, jak efektivně reagovat na trestný čin, resp. jak efektivně vyřešit trestní věc.*“²⁸

V trestněprávních předpisech ČR však nelze nalézt žádnou legální definici odklonů. Mnoho autorů a odborníků vytvářelo své definice, ale ani zde nepanuje jednotnost, co se týče obecně přijímaného a platného definování tohoto pojmu. Ovšem jednotlivé druhy odklonů mají svou zakotvenou zákonnou úpravu v daných ustanoveních trestního řádu. Také je důležité zmínit, že někteří autoři ještě rozlišují odklony v širším a užším smyslu. Například Ščerba považuje za odklon v širším smyslu „*odchylku od standardního průběhu trestního řízení, která je spojena s rozhodnutím o upuštění od trestního stíhání (zastavením trestního stíhání), pokud toto upuštění od trestního stíhání není obligatorní, tj. není vynuceno splněním zákonem stanovených předpokladů, např. že daný skutek není trestným činem, trestnost činu zanikla apod. Po rozhodnutí o odklonu v širším smyslu může následovat rovněž určitá forma společenské intervence, např.*

²⁷ Srov. TIBITANZLOVÁ, Alena. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018. Teoretik, s. 17-20

²⁸ Tamtéž, s. 30

projednání věci mimosoudním orgánem.“ Dále Ščerba chápe odklony také v užším smyslu, kdy je odklon „*nezbytně spojen s principy restorativní justice, a tedy i s určitou formou výchovného působení na osobu, vůči níž je vedeno trestní řízení a vůči níž je odklon uplatňován. Toto výchovné působení následuje buď po rozhodnutí o odklonu, typicky v podobě stanovení zkušební doby a podmínek, kterým musí obviněný během ní vyhovět, anebo výchovné působení předchází rozhodnutí o odklonu a stává se tak nutnou podmínkou pro jeho aplikaci.*“²⁹ Pro úplnost je třeba dodat, že konkrétně se mezi odklony v širším smyslu řadí instituty podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného odložení návrhu na potrestání, trestní příkaz, dohoda o vině a trestu, schválení narovnání a odstoupení od trestního stíhání ve věcech mládeže. Nicméně ani zde nepanuje shoda a mnoho autorů neuznává trestní příkaz a dohodu o vině a trestu jako instituty patřící k odklonům.

V užším smyslu se za odklony považují podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné odložení návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání mladistvých. Tuto rozsáhleji pojatou definici od Ščerby jsem pro účely této práce vybrala záměrně, protože demonstruje rozlišení odklonů v širším a užším smyslu. Rozeznávání odklonů v užším smyslu je podstatné, jelikož právě tyto odklony lze považovat za ty, které odráží projevy restorativní justice. Z tohoto důvodu se v této práci zaměřím pouze na dva konkrétní odklony, kterými jsou narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání, na kterých se pokusím vysvětlit jejich podstatu a účel z pohledu restorativní justice. Netradičně bych se chtěla nejdříve zaměřit na narovnání a až poté na institut podmíněného zastavení trestního stíhání. Podle řazení trestního řádu je nejprve upraveno podmíněné zastavení trestního stíhání. Pro účely této diplomové práce jsem se však rozhodla začít naopak narovnáním, jelikož dle mého názoru se zde nejvíce projevují principy restorativní justice, tudíž se mi jeví jako opodstatněné, aby v rámci zmíněných odklonů bylo narovnání popsáno jako první.

²⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik, s. 52

2.2.1. Narovnání

Institut narovnání upravuje § 309 - § 314 trestního řádu. Jedná se o druh odklonu, který spočívá ve sjednání dohody o narovnání mezi obviněným a poškozeným, přičemž procesním důsledkem sjednání této dohody je zastavení trestního stíhání. Samotná povaha narovnání tak představuje konečné rozhodnutí, jelikož lze říci, že na základě svého obsahu jde o náhradu výroku o trestu. Po nabytí právní moci rozhodnutí to ve svém důsledku představuje také právní překážku *res iudicata*, tedy překážku věci již pravomocně rozhodnuté. Tzn. že v téže věci již není přípustné zahájit další trestní stíhání.³⁰

Dohoda o narovnání může být v přípravném řízení schválena státním zástupcem a v řízení před soudem dohodu schvaluje soud. Dle § 309 odst. 1 trestního řádu je nutné, aby s vyřízením trestní věci tímto způsobem souhlasil sám obviněný a poté také osoba poškozená. V případech, kdy je poškozených více, je nutné, aby s narovnáním udělili souhlas všichni poškození. Pokud by některý z poškozených projevil nesouhlas, není možné k narovnání přistoupit. Udělení souhlasu jak poškozeného, tak obviněného musí být dobrovolné a nikdo nesmí být nucen souhlas vyjádřit.

Z ustanovení výše zmíněného odstavce vyplývají další kritéria, která říkají, za jakých okolností je možné dohodu o narovnání sjednat. Jedna z podmínek nám určuje, u jakých trestných činů je možné dohodu realizovat, a tím jsou pouze případy, kdy se jedná o trestní řízení pro přečin. Za přečiny jsou dle trestního zákoníku považovány „*všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.*“³¹ Mimo předchozí zmíněná kritéria souhlasů a vedení trestního řízení o přečinu lze dále dohodu sjednat, jestliže obviněný:

- a) „*prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě,*

³⁰ § 11 odst. 1 písm. i) trestního řádu

³¹ § 14 odst. 2 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

- b) uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem,
- c) vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání, a
- d) složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu,
a považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.³²

Výše uvedené podmínky výslovně stanovuje zákon a všechny musí být splněny, aby mohlo dojít ke sjednání dohody o narovnání. Podle písmene a) je třeba, aby obviněný učinil prohlášení o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Přičemž „prohlášení o spáchání stíhaného skutku se nemusí vztahovat i k náležitostem určujícím přesnou právní kvalifikaci tohoto skutku.“³³ Na zmíněné ustanovení dále navazuje § 314 trestního řádu, který říká, že není možné nahlížet k prohlášení obviněného o spáchání skutku dle § 309 odst. 1 písm. a) jako na důkaz proti obviněnému v případě vedení dalšího řízení, pokud státní zástupce v přípravném řízení nebo soud narovnání neschválil. Jinými slovy to znamená, že takové prohlášení, které dobrovolně, vážně a určitě obviněný učiní, má právní relevanci pouze v rámci řízení o schválení dohody o narovnání.

Ze stanovených podmínek nám dále vyplývá, že možnost narovnání přichází v úvahu jen v takových případech, kdy poškozenému vznikla trestným činem nějaká škoda či újma. Pokud by nebyla žádná škoda a ani poškozený, jen těžko by tak mohl dát svůj souhlas se sjednáním dohody. A naopak také obviněný tak nemůže naplnit podmínku úhrady škody, odčinění újmy či vydání bezdůvodného obohacení a další. Dále bych se chtěla pozastavit u písmene d) zmiňovaného § 309 odst. 1, kde je zakotveno kritérium složení peněžité částky

³² § 309 odst. 1 písm. a) – d) trestního řádu

³³ FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 801

obviněným, která je určena státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Jak jsem již výše naznačila v podkapitole zabývající se rozdíly mezi poškozeným a obětí, je zde dle zákona o obětech trestných činů přiznán v určitých případech nárok obětem na poskytnutí peněžité pomoci v podobě odškodnění, kdy je stát nedokázal ochránit před spáchanou trestnou činností. Finanční částku, kterou obviněný složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství, je určena státu právě pro účely poskytování kompenzace za způsobenou újmu obětem. Zároveň by se dalo říci, že jde ve smyslu restorativní justice o určitou formu narovnání narušených vztahů také s komunitou, respektive určitá náprava veřejného zájmu, který byl trestným činem též dotčen. Skládaná částka by neměla být zároveň zřejmě nepřiměřená závažnosti spáchanému přečinu a zároveň by měly být celkově brány v úvahu také majetkové poměry obviněného. „*Výše předmětné peněžité částky přitom vždy určuje sám obviněný, resp. v případě narovnání pak ve shodě s poškozeným, neboť toto má mít na obviněného výchovný účinek, má jít o vyjádřený projev lítosti nad spáchaným činem, k němuž by měl obviněný přikročit v zásadě dobrovolně.*“³⁴ Stanovení částky je tedy zcela na úvaze obviněného a státního zástupce ani soud nemají pravomoci obviněnému nařizovat, jak vysokou peněžitou částku má složit.

V neposlední řadě lze k narovnání přistoupit, pokud je takový způsob vyřízení trestní věci považován za dostatečný vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům. Tato kritéria je však nutné posuzovat zcela individuálně případ od případu. Avšak je potřeba přihlídnout také k podstatě a účelu narovnání, a tak je vhodné zohlednit, „*zda daný trestný čin má povahu konfliktu mezi obviněným jako pachatelem a poškozeným, neboť právě pro vyřizování takových deliktů je narovnání primárně určeno.*“³⁵

Ve smyslu § 309 odst. 2 trestního řádu je proti rozhodnutí o sjednání dohody o narovnání přípustný také opravný prostředek, který má odkladný účinek. Opravným prostředkem je v tomto případě stížnost, kterou může podat obviněný,

³⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik, s. 91-92

³⁵ Srov. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. Teoretik, s. 85

poškozený, ale také státní zástupce, je-li tak rozhodnuto v řízení před soudem. V souvislosti se samotnou podstatou narovnání, kdy je smyslem řešení věci urovnání narušeného vztahu mezi poškozeným a obviněným, bych chtěla upozornit také na §310a trestního řádu. V tomto paragrafu je vyjádřena určitá výjimka vztahující se k přechodu práv poškozeného, která říká, že: „*práva poškozeného podle § 309 a § 311 nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení.*“ Ačkoliv standardně práva poškozeného přechází na jeho právního nástupce, institut narovnání se váže na konkrétní osobu poškozeného, na základě jejíhož souhlasu dochází ke sjednání dohody o narovnání a v případě přechodu práv poškozeného by tak nedošlo k naplnění zmíněné podstaty narovnání. To neplatí, pokud jde o osobu pozůstalou, kdy v důsledku spáchaného trestného činu přímý poškozený zemřel. V takovém případě práva poškozeného plně uplatňuje osoba pozůstalá, jakožto poškozený, což znamená, že s narovnáním může udělit souhlas, jsou-li pro to splněny náležitě předpoklady.

Dle § 313 trestního řádu, je nutné zmínit skutečnost, že rozhodnutí o schválení narovnání je evidováno v Rejstříku trestů, ale jen jako skutečnost významná pro trestní řízení. To znamená, že ve výpisu z evidence rejstříku trestů, který slouží převážně pro potřeby obviněného, se skutečnosti o rozhodnutí o schválení narovnání neobjeví, a tím pádem by narovnání nemělo mít v konečném důsledku na obviněného difamující účinek.

Narovnání asi nejvíce naplňuje principy restorativní justice. Podstatou je řešení věci na základě vzájemné dohody mezi obviněným a poškozeným, přičemž oba na základě své dobrovolné vůle projeví souhlas dohodu uzavřít a dospět tak společně k vyřešení věci takovým způsobem, který budou obě strany považovat za dostatečný. Aby bylo možné dospět k vzájemné dohodě mezi těmito subjekty „*je účelné, často i nezbytné, aby samotnému schválení narovnání předcházela proces mediace.*“³⁶ Mediace je prováděna dle zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a provádí jí probační úředník.³⁷ Narovnání reflektuje principy

³⁶ FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 801

³⁷ § 27b trestního řádu: „*Úředník Probační a mediační služby (dále jen „probační úředník“) provádí v trestním řízení úkony probace a mediace, zjišťuje informace o osobě podezřelého nebo*

restorativní justice právě proto, že se zde poškozený aktivně podílí na řešení věci spolu s obviněným. Přičemž poškozený tímto způsobem dosáhne také náhrady škody, vrácení bezdůvodného obohacení, popřípadě obviněný odčiní jiným způsobem újmu, která poškozenému vznikla v důsledku trestného činu. Lze tedy říci, že poškozený může na základě narovnání dosáhnout také určitého morálního zadostiučinění. Na druhou stranu by tento způsob rozhodnutí měl být výhodný i pro obviněného, jelikož i zde jde v určitém smyslu o potrestání obviněného, přesto jde o méně stigmatizační formu a obviněnému by to mělo následně napomoci začlenit se zpět do společnosti. Otázkou je, zda u obviněného dojde ke skutečnému projevu určité lítosti nad spáchaným skutkem v podobě narovnání vztahu s poškozeným, či z jeho strany půjde pouze o předstíraný projev, který slouží pouze k jeho vlastnímu prospěchu.

2.2.2. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Podmíněné zastavení trestního stíhání je jeden z nejvíce využívaných odklonů v praxi.³⁸ Jde o rozhodnutí prozatímní povahy, které ve své podstatě spočívá v zastavení trestního stíhání, za podmínky, že v rámci zkušební doby obviněný povede řádný život, který nebude v rozporu se zákonem. Dále musí splnit uložené povinnosti či případná omezení, a na základě toho může teprve státní zástupce nebo v případě řízení před soudem soud učinit rozhodnutí, zda se obviněná osoba ve zkušební době osvědčila. Poté co nabude takové rozhodnutí právní moci, může teprve dojít k samotnému zastavení trestního stíhání. Avšak v případě, že se obviněný během zkušební doby neosvědčí, bude se dále pokračovat v jeho trestním stíhání.

Podmíněné zastavení trestního stíhání spadá dle řazení trestního řádu pod zvláštní způsoby řízení. Konkrétní právní úprava poté vychází z § 307 - § 308a trestního řádu. Trestní řád stanovuje v § 307 podmínky, za kterých je možné podmíněné zastavení trestního stíhání realizovat. Dle § 307 odst. 1 trestního řádu,

obviněného a jeho rodinných a sociálních poměrech a vytváří podmínky pro rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, podmíněném zastavení trestního stíhání nebo pro schválení narovnání, a to na základě pověření vydaného orgánem činným v trestním řízení Probační a mediační službě nebo, stanoví-li tak tento nebo jiný zákon, i bez takového pověření.“

³⁸ Srov. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. Teoretik, s. 60

se musí v první řadě jednat o řízení o přečinu, stejně jako tomu tak bylo v případě narovnání. Dále je dle zmíněného ustanovení třeba, aby:

- a) „se obviněný k činu doznal,
- b) nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě,
- c) vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.“

Pokud dojde ke splnění těchto podmínek a obviněný vyjádří souhlas vyřídit trestní věc tímto způsobem, může soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání. Souhlas obviněného je v tomto případě jednou z důležitých podmínek, jelikož vyjádřením takového souhlasu se v podstatě obviněný vzdává svého nároku na to, aby byla věc vyřízena v rámci standardního a řádného soudního řízení. Pokud souhlas není dán nebo došlo ke zpětvzetí souhlasu obviněného, musí být dále pokračováno v trestním stíhání. Ačkoliv trestní řád v tomto případě výslovně neupravuje možnost zpětvzetí souhlasu obviněného, obecně se považuje za vhodné v takovém případě analogicky postupovat dle § 163 odst. 2 trestního řádu. Takový souhlas poté může obviněný vzít zpět až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě.³⁹ Na rozdíl od narovnání se v tomto případě nevyžaduje souhlas poškozeného, není zde tedy obligatorní podmínkou pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Další podmínkou je zde doznání obviněného dle § 307 odst. 1 písm. a) trestního řádu. Obsah doznání se však liší od prohlášení obviněného, že spáchal skutek, které se vyžaduje u narovnání. V případě doznání se totiž obviněný doznává, že se dopustil určitých skutečností, které ve svém důsledku naplňují objektivní i subjektivní stránku skutkové podstaty trestného činu, tedy že naplnil skutkové okolnosti, jež jsou zákonným znakem stíhaného trestného činu, resp.

³⁹ Srov. TIBITANZLOVÁ, Alena. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018. Teoretik, s. 113

přečinu a zároveň též zavinění ve formě úmyslu nebo nedbalosti. Nesmí chybět ani protiprávnost, z čehož plyne, že se nesmí jednat např. o jednu z okolností vylučujících protiprávnost. Doznání musí být učiněno jedinou právně uznávanou formou, a to „v protokolu o výpovědi uskutečněné v rámci procesně relevantního postupu orgánů činných v trestním řízení podle § 90 a násl. trestního řádu, a to až v době, kdy osoba, proti níž se vede trestní řízení, je v procesním postavení obviněného.“⁴⁰ Je samozřejmé, že obviněný k učiněnému doznání nesmí být za žádných okolností donucen. I zde je nutné dodržet zásadu vyhledávací⁴¹, kdy na jedné straně jsou orgány činné v trestním řízení povinny zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu potřebném pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, a i v případě doznání obviněného mají povinnost přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. Dále bych chtěla dodat, že v trestním řádu chybí ustanovení, které by vyloučilo užití doznání obviněného jako důkazu v dalším řízení, pokud by došlo k pokračování v trestním stíhání. Takové ustanovení totiž existuje v případě narovnání, kdy je obdobnou podmínkou prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a dle § 314 trestního řádu k takovému prohlášení nelze přihlížet jako k důkazu v dalším řízení. Někteří odborníci tuto skutečnost kritizují a domnívají se, že v rámci úvah *de lege ferenda* by bylo vhodnější doznání konstruovat tak, jako je tomu u prohlášení obviněného v rámci institutu narovnání. S tímto názorem se osobně ztotožňuji a myslím si, že by takový návrh měl být zakomponován do právní úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání.

Jako další podmínky uvádí § 307 odst. 1 trestního řádu náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení poškozenému. Konkrétně podle zmíněného ustanovení v písm. b) a c) uvádí tři alternativní možnosti, jak se obviněný může vypořádat s poškozeným. Obviněný může poškozenému škodu přímo nahradit, ale také bude stačit, pokud s poškozeným uzavře dohodu o náhradě škody, anebo je zde poslední možnost, kterou je učinění jiného potřebného opatření směřující k její náhradě. Obdobné platí též pro vydání bezdůvodného obohacení. Na rozdíl od narovnání zde pro splnění podmínky postačí uzavření dohody mezi obviněným

⁴⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. Teoretik, s. 64

⁴¹ § 2 odst. 5 trestního řádu

a poškozeným o náhradě škody, což může být pro obviněné, kteří nejsou příliš majetní, velice vstřícná možnost, jak se s poškozeným vypořádat, protože případná přímá úhrada škody by pro ně mohla být z různých důvodů finančně neúnosná. V případě, že tedy dojde k uzavření dohody o náhradě škody mezi obviněným a poškozeným nebo o vydání bezdůvodného obohacení, musí být obviněnému v souladu s § 307 odst. 6 trestního řádu v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloženo, aby takovou škodu během zkušební doby nahradil nebo v rámci této doby vydal bezdůvodné obohacení.

V nepolepší řadě je třeba říci, že *„za jiné potřebné opatření k náhradě škody podle § 307 odst. 1 písm. b) tr. ř. lze například považovat také oznámení pojistné události příslušné pojišťovně a poskytnutí další potřebné součinnosti (např. v případech dopravních nehod).“⁴² „Nahlášení vzniku škody pojišťovně lze považovat za dostatečné opatření pouze při splnění dvou zvláštních podmínek. Za prvé musí být známa celková výše škody a její druh, za druhé tato škoda musí být současně pojištěním zcela kryta.“⁴³*

Poslední podmínkou § 307 odst. 1 trestního řádu je určité zvážení, zda se tento způsob vyřízení trestní věci považuje za dostačující vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu. Naplnění této podmínky je však nutné řešit zcela individuálně dle konkrétního případu. Při posuzování je tedy třeba brát v úvahu např. zdali je obviněný recidivistou nebo zdali doposud vedl řádný život, posuzuje se jeho chování na pracovišti, v rodině. Je také nutné zvážit jeho osobní majetkové a sociální poměry atd. Dále se přihlíží k okolnostem případu, tedy např. jaká je míra zavinění obviněného, způsob provedení trestného činu, jak moc byl dotčen spáchaným činem veřejný zájem a další. Je tedy důležité, aby při rozhodování státní zástupce nebo soud posoudili všechny skutečnosti ve vzájemných souvislostech.

V určitých případech nepostačí, aby byla naplněna výše zmíněná kritéria, ale je potřeba splnit ještě další podmínky uvedené v § 307 odst. 2 trestního řádu. Jde o případy, u nichž to odůvodňuje povaha a závažnost spáchaného přečinu,

⁴² Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 1994, sp. zn. 4 To 693/94

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2021, sp. zn. 3 Tdo 1120/2021

okolnosti jeho spáchání anebo poměry obviněného. V takovém případě soud a v přípravném řízení státní zástupce mohou rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání pouze tehdy, splní-li obviněný podmínky v § 307 odst. 1 a dále dle odst. 2 tohoto paragrafu:

- a) *„se zaváže, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, která může spočívat i v držení a chovu zvířat a péči o ně, pokud se v souvislosti s ní dopustil přečinu, nebo*
- b) *složí na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující“*

Tyto podmínky představují přísnější variantu podmíněného zastavení trestního stíhání. Dle první z nich obviněný přijme závazek spočívající ve zdržení se určité činnosti v souvislosti, s kterou se dopustil přečinu. Tato přísnější podmínka je typicky využívána v případech trestných činů spáchaných v dopravě, u kterých by při standardním průběhu trestního řízení došlo k uložení trestu zákazu činnosti.⁴⁴ Vůči trestu zákazu činnosti představuje tato varianta odklonu možnost adekvátně vyřídit trestní věc v závislosti na závažnosti spáchaného trestného činu a tím tak mnohdy nedojde ke zbytečné stigmatizaci pachatele. Druhá podmínka spočívá ve složení peněžité částky, která je určena státu na pomoc obětem trestné činnosti. Zde platí obdobné, jako je tomu v případě narovnání, které bylo již výše popsáno. Avšak je třeba upozornit na to, že *„je nezbytné, aby obviněný podmínky uvedené v § 307 odst. 2 splnil dobrovolně...Tyto povinnosti tedy nelze obviněnému uložit bez jeho předchozího souhlasu.“*⁴⁵ V obou podmínkách nejde o uložení trestu, ale opět o to, aby obviněný dobrovolně ze své vůle projevil lítost vůči jím spáchanému trestnému

⁴⁴ Srov. FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 797

⁴⁵ Tamtéž s. 798

činu, kterým došlo k dotčení veřejného zájmu. Jinými slovy tak obviněný sám projeví jistou míru sebereflexe vůči společnosti. Pokud by došlo ke splnění některé z těchto podmínek, ve smyslu § 307 odst. 7 trestního řádu musí poté rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního řízení obsahovat, jaké činnosti se obviněný v rámci zkušební doby zavazuje zdržet, anebo obdobně musí rozhodnutí případně obsahovat výši peněžité částky určené státnímu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, kterou se obviněný zavazuje složit.

Jak jsem již na začátku naznačila, v případě, že jsou splněny všechny uvedené podmínky, tak soud a v přípravném řízení státní zástupce učiní rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. V takovém rozhodnutí je také stanovena zkušební doba, ve které se prověřuje, zda se obviněný osvědčil a zda došlo z jeho strany k nápravě škodlivých následků trestného činu. Podle § 307 odst. 4 trestního řádu, může být délka zkušební doby stanovena v rozsahu 6 měsíců až 2 let, případně dle přísnější varianty podmíněného zastavení trestního stíhání to může být na 6 měsíců až 5 let. Nabytím právní moci daného rozhodnutí začíná běžet stanovená zkušební doba.

Rozhodnutí má stejně jako u narovnání formu usnesení a proti tomuto rozhodnutí je možné podat jako opravný prostředek stížnost. Dle § 307 odst. 9 trestního řádu mají právo podat stížnost obviněný a poškozený, a pokud rozhodnutí vydal soud, může stížnost podat také státní zástupce. Je-li taková stížnost podána řádně a včas, má odkladný účinek.

Stejně jako u narovnání, lze také u podmíněného zastavení trestního stíhání nalézt projevy restorativní justice. Avšak jsou zde určité odlišnosti, na které jsem výše upozorňovala. U podmíněného zastavení trestního stíhání je vyžadován pouze souhlas obviněného, který musí být dán dobrovolně z vlastní vůle. Souhlas poškozeného v tomto případě není jednou z podmínek ovlivňující, zda bude věc vyřízena tímto odklonem. Dalo by se tedy říci, že poškozený zde nemá takovou roli, jako v případě narovnání. Avšak nutno dodat, že i tak je dbán důraz na to, aby v případě vzniklé škody byla tato škoda nahrazena a došlo tak ze strany obviněného k nápravě škodlivých následků jím spáchaného trestného činu. Obviněný by tedy měl projevit určitou aktivitu ve snaze odčinit to, co napáchal, a projevit tak jistou míru lítosti. Přičemž *„řádne a úplné vypořádání škody způsobené*

*spácháním trestného činu pak má přednost před dalším trestním stíháním a potrestáním obviněného.*⁴⁶ To je v souladu s principy restorativní justice, kdy je důležité, aby obviněný, tedy pachatel, převzal odpovědnost za své činy a mimo to přijal také závazky vůči oběti a společnosti. V případě, že obviněný skutečně a upřímně přijme zodpovědnost a uzná tak svou vinu, může to být vhodnější varianta vyřízení trestní věci, než by bylo případně jiné potrestání či uvěznění pachatele za daný delikt. Stejně jako u narovnání, tak u pachatele nedojde ke zbytečné stigmatizaci a pachatel si dále do budoucna nenese v životě negativní dopady svého činu.

Vrátím-li se k poškozenému, ten má dle mého názoru v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání sice v určitém ohledu menší možnost se aktivně podílet na takovém řízení, nicméně i tak je myšleno na jeho práva v rámci náhrady škody nebo vydání bezdůvodného obohacení. Tímto postupem se poškozený svého práva domůže snadněji, oproti adheznímu řízení, které je mnohdy zdlouhavé a nevede k požadovaným výsledkům a poškozený se tak svého nároku musí domáhat cestou občanskoprávního řízení. V rámci zákonných podmínek je umožněno obviněnému nahradit škodu několika způsoby, přičemž není vyloučena jejich kombinace. V ten moment přichází také více prostoru pro aktivní zapojení poškozeného. Obviněný s poškozeným mají možnost nalézt společné řešení v rámci náhrady škody takovým způsobem, který bude přijatelný pro obě strany.

2.2.3. Úloha probační a mediační služby v rámci odklonů

Probační a mediační služba sehrává v rámci rozhodování o odklonu důležitou roli. Probační úředníci poskytují orgánům činným v trestním řízení svou součinnost a ve vhodných případech jim mohou také navrhnout, aby byla věc vyřízena výše zmíněnými odklony. *„Za tím účelem iniciativně nebo na vyžádání orgánů činných v trestním řízení mohou zpracovávat a předkládat zprávy, posudky či jiné podklady pro rozhodnutí či jinak napomáhat orgánům činným v trestním řízení, obviněnému nebo poškozenému tak, aby mohly být splněny podmínky k vyřízení věci tímto alternativním způsobem.*⁴⁷ Přičemž v rámci podmíněného

⁴⁶ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000. Beckovy příručky pro právní praxi, s. 58

⁴⁷ Tamtéž, s. 105-106

zastavení trestního stíhání plní probační a mediační služba svou roli také v průběhu stanovené zkušební doby, jelikož dohlíží na chování obviněného, případně ho může vést nebo mu být nápomocna při plnění stanovených podmínek. Tímto způsobem Probační a mediační služba také napomáhá při rozhodování, zda se obviněný během zkušební doby osvědčil či nikoli. V rámci narovnání se působnost Probační a mediační služby váže zejména do doby, než je vydáno rozhodnutí o schválení narovnání.

2.3. Trestní řízení

Cílem této diplomové práce je primárně poukázat na projevy restorativní justice v rámci trestního procesu. Těžištěm trestního práva procesního je právní úprava trestního řízení, proto ho v rámci práce nemohu opomenout. V této části se budu věnovat různým institutům v jednotlivých fázích trestního řízení, které budou obsahovat prvky restorativní justice. Z tohoto důvodu zde nebudou zmíněna všechna stadia trestného řízení, ale pouze ta, která obsahují projevy restorativní justice. Pro účely této práce není ani možné věnovat se do detailu celému průběhu a všem úkonům trestního řízení, proto se zde pokusím zjednodušeně vystihnout hlavní podstatu vybraných stadií trestního řízení, abych poté mohla navázat zmíněnými projevy restorativní justice.

Na úvod je třeba nejprve zmínit, co znamená samotný pojem trestního řízení. Trestní řízení je formální postup orgánů činných v trestním řízení, který je upraven trestním řádem. Za orgány činné v trestním řízení se považují dle § 12 odst. 1 trestního řádu soud, státní zástupce a policejní orgán. „*Úkolem je zjistit, zda se trestný čin stal, zjistit jeho pachatele a uložit mu trest nebo ochranné opatření, zajistit jejich výkon a rozhodnout o nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem. Úkolem trestního řízení je též zajistit, aby nikdo nevinný nebyl trestně stíhán či dokonce odsouzen.*“⁴⁸ Trestní řízení lze rozdělit do jednotlivých stadií. Pro účely této práce se zaměřím hlavně na přípravné řízení, hlavní líčení a poté na vykonávací řízení.

⁴⁸ Co je to trestní řízení? | Vše podstatné o trestním řízení | Více o státním zastupitelství - Soustava státního zastupitelství ČR. *Soustava státního zastupitelství* [online]. Copyright © 2023 Nejvyšší státní zastupitelství [cit. 30.01.2023]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/co-je-to-trestni-rizeni/>

2.3.1. Přípravné řízení

Jde o první stadium trestního řízení, jehož cílem je objasnit skutečnosti, jež nasvědčují spáchání trestného činu, a zjistit, zda je podezření, že tento skutek spáchala konkrétní osoba. Dále je v této fázi rozhodující otázka, zda je shledán důvod pro podání obžaloby nebo zda je na místě zvolit jiný postup vyřízení věci. V souladu s § 12 odst. 10 trestního řádu je možné vymezit přípravné řízení jako „úsek od sepsání záznamu o zahájení úkonu trestního řízení nebo provedení neodkladných či neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a vyšetřování.“⁴⁹ Začátek zahájení trestního řízení je důležitým okamžikem, jelikož tímto momentem musí být veškeré úkony prováděny podle trestního řádu, protože pouze tak mohou vyvolat zamýšlené účinky. Naopak úkony, které jsou provedeny před zahájením trestního řízení, nejsou procesní povahy a nemohou být nikterak využity v rámci trestního řízení, např. jako důkaz.

Cílem přípravného řízení je mimo jiné opatřovat různé podklady, které budou poté důležité pro rozhodnutí státního zástupce k podání obžaloby, či pro jiné rozhodnutí ve věci. V přípravném řízení konají hlavně policejní orgány⁵⁰ a státní zástupce má zde dozorující roli, přičemž zejména dohlíží na zákonný průběh tohoto stadia trestního řízení. Státní zástupce je v rámci přípravného řízení též považován za tzv. pána sporu (*dominus litis*), jelikož jen státní zástupce má oprávnění podat obžalobu.

Zahájení přípravného řízení se tedy váže na sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení dle § 158 odst. 3 trestního řádu nebo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů. V tento moment začíná fáze postupu před zahájením trestního stíhání, která je upravena trestním řádem v § 158 - § 159b. Samotnému sepsání záznamu však předchází existence

⁴⁹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 297

⁵⁰ § 12 odst. 2 trestního řádu

podezření ze spáchání trestného činu, která vznikla na podkladě vlastních poznatků policejního orgánu nebo na základě trestního oznámení či podnětů jiných osob a orgánů. Policejní orgán má poté povinnost učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřujících ke zjištění jeho pachatele.⁵¹ Pokud policejní orgán shledá, že je třeba provést úkony trestního řádu v souvislosti s prověřením a objasněním skutečností, u kterých je důvodné podezření ze spáchání trestného činu, zhotoví neprodleně záznam o zahájení úkonů trestního řízení. Opis takového záznamu musí zaslat do 48 h státnímu zástupci. Pokud na konci této fáze policejní orgán dojde k dostatečně odůvodněnému závěru, že je zde podezření ze spáchání trestného činu, kterého se dopustila konkrétní osoba, zahájí neprodleně trestní stíhání v souladu s § 160 odst. 1 trestního řádu. Pokud dojde k jinému závěru, bude ve věci rozhodnuto jedním ze způsobů uvedených v § 159a - § 159d trestního řádu.

Další fází přípravného řízení je zpravidla fáze vyšetřování, která navazuje na zahájení trestního stíhání. Trestní stíhání je zahájeno usnesením, proti kterému je přípustná stížnost, která však nemá odkladný účinek. Opis o zahájení trestního stíhání je nutné doručit do 48 h státnímu zástupci a obhájci a dále také obviněnému, a to nejpozději na počátku prvního výslechu. Vyšetřování jsou oprávněny konat orgány uvedené v § 161 odst. 2-7 trestního řádu. „*Policejní orgán postupuje při vyšetřování z vlastní iniciativy tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně osoby pachatele a následku trestného činu (§ 89 odst. 1).*“⁵² Zejména postupuje podle § 158 odst. 3 a 5 trestního řádu a dále je-li k tomu policejní orgán oprávněn, provádí také další úkony, které stanovuje hlava čtvrtá trestního řádu. Úkony, které jsou prováděny v rámci vyšetřování, slouží k vyhledávání důkazů a jejich zajištění slouží zejména pro rozhodnutí o způsobu skončení přípravného řízení nebo pro účely jejich následného provedení v řízení před soudem. Podle zásady vyhledávací mají policejní orgány povinnost v této fázi řízení zjišťovat všechny skutečnosti, které

⁵¹ Srov. § 158 odst. 1 trestního řádu

⁵² § 164 odst. 1 trestního řádu

jsou důležité pro trestní řízení, bez ohledu na to, zdali svědčí ve prospěch či neprospěch obviněného.⁵³ V momentě, kdy jsou výsledky vyšetřování shledány za dostačující pro podání obžaloby, je také dána obviněnému a jeho obhájci možnost prostudování spisů a případně je jim umožněno podat návrhy na doplnění vyšetřování, přičemž jim je k tomu dána přiměřená doba. Aby mohli obvinění a jeho obhájce využít této možnosti, jsou na to alespoň tři dny předem upozorněni. *“Po skončení vyšetřování předloží policejní orgán státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby se seznamem navrhovaných důkazů a zdůvodněním, proč nevyhověl návrhům na provedení důkazů dalších, nebo učiní návrh na některé rozhodnutí podle § 171 až 173, podle § 307 nebo podle § 309.”*⁵⁴ Přípravné řízení je ukončeno podáním obžaloby, kterou podává státní zástupce v případě, že na základě nashromážděných důkazů shledává obviněného skutečně důvodně podezřelého ze spáchání dané trestné činnosti. Nebo může na základě výsledků vyšetřování rozhodnout dle § 171 trestního řádu a věc postoupí jinému orgánu, dále podle § 172 trestního řádu zastaví trestní stíhání nebo na základě § 173 trestního řádu přerušit trestní stíhání. V neposlední řadě je třeba zmínit, že již v rámci přípravného řízení může státní zástupce rozhodnout, za předpokladu splnění zákonných požadavků, o jednom z odklonů. Může dojít ke schválení narovnání nebo lze rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání či odstoupením od trestního stíhání mladistvého. Případně jsou-li pro to důvody, může dle § 175a a násl. zahájit jednání o dohodě o vině a trestu. Co se týče již zmiňovaných odklonů v užším smyslu, jde o odklony, které mají restorativní prvky. Zejména narovnání lze poté považovat za plně restorativní odklon. Blíže k těmto odklonům viz kapitola Restorativní justice v trestním právu procesním ČR, podkapitola Odklony.

2.3.1.1. Souhlas poškozeného s trestním stíháním

U taxativně vyjmenovaných trestných činů v § 163 odst. 1 trestního řádu existuje podmínka, která spočívá v nutnosti udělení souhlasu poškozeného s trestním stíháním. Bez uděleného souhlasu nelze zahájit trestní stíhání, a pokud

⁵³ Srov. NOVOTNÝ, František. *Trestní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 326

⁵⁴ § 166 odst. 3 trestního řádu

již zahájeno bylo, není možné v něm pokračovat, dokud souhlas není udělen. V případě, že by bylo více poškozených, bude stačit souhlas i jen jednoho z nich. U většiny vyjmenovaných trestných činů je potřeba souhlasu poškozeného, pokud má být trestní stíhání zahájeno proti tomu, kdo je vůči poškozenému osobou příbuznou v pokolení přímém, sourozencem, osvojitelem, osvojencem, manželem, partnerem nebo druhem, anebo jinou osobou v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní. Jedná se o tytéž osoby, vůči kterým má poškozený v postavení svědka právo odepřít výpověď dle § 100 odst. 2 trestního řádu. V případě souhlasu poškozeného u trestného činu znásilnění toto platí pro osobu, která je v sobě spáchání činu vůči poškozenému manželem, partnerem nebo druhem. Poškozený může svůj souhlas udělit písemně anebo ústně, ale poté je třeba takový obsah souhlasu zaznamenat do protokolu. Udělený souhlas může vzít poškozený zpět až do doby, dokud se odvolací soud neodebere k závěrečné poradě. Ovšem jestliže poškozený svůj souhlas již jednou vzal zpět, nemůže ho znovu udělit. A dále platí, pokud se poškozený ihned nevyjádří na výzvu orgánu činného v trestním řízení k vyslovení souhlasu, je nutné, aby mu daný orgán poskytl přiměřenou lhůtu k vyjádření, maximálně ale 30 dní. Je však třeba poškozeného také řádně poučit o tom, že po marném uplynutí této lhůty, již souhlas nemůže udělit. Zákon ovšem neopomíjí případy, kdy takový souhlas není vyžadován. Dle § 163a odst. 1 písm. a) – d) není třeba souhlasu poškozeného v případě, že došlo v důsledku některého z vyjmenovaných trestných činů ke smrti, pokud jde o osobu omezenou na svéprávnosti z důvodu duševní choroby nebo poruchy nebo pokud je poškozeným osoba mladší patnácti let, a v neposlední řadě je pamatováno na případy, kdy by nebyl souhlas udělen nebo byl vzat zpět v tísní, na základě výhrůžek, nátlaku anebo závislosti či podřízenosti. Tato ustanovení přiznávají poškozenému dispoziční právo s trestním stíháním. Poškozený má tak v určitých případech možnost sám ovlivnit, zda bude pachatel trestně stíhán či nikoliv.

2.3.1.2. Povinnost poučení

Povinnost poučení je jednou z nejdůležitějších povinností, která zajišťuje řádný a zákonný průběh celého trestního řízení. Poučovací povinnost je orgánům činným v trestním řízení dána ze zákona. V souvislosti s tím bych se však chtěla

konkrétně zaměřit na povinnost poučení poškozeného, vyplývající z jedné ze základních zásad trestního řízení, která je upravena trestním řádem následovně: „Orgány činné v trestním řízení jsou povinny v každém období řízení umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv, o kterých je třeba ho podle zákona vhodným způsobem a srozumitelně poučit, aby mohl dosáhnout uspokojení svých nároků; řízení musí vést s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti.“⁵⁵ Zmíněná zásada však byla do trestního řádu zakomponována až dodatečně na základě přijetí zákona o obětech trestných činů. Účelem vložení této zásady do trestního řádu bylo zejména posílit postavení poškozeného v trestním řízení a vyvážit tak práva poškozeného vůči právům obviněného. Zároveň tato zásada též cílí na zvýšení ohleduplnosti vůči obětem a předejití jejich případné sekundární viktimizaci ze strany orgánů činných v trestním řízení.⁵⁶ Snahu zlepšit postavení poškozeného v rámci trestního řízení vnímám jako jeden z projevů restorativní justice, k čemuž do značné míry přispěla již zmíněná právní úprava zákona o obětech trestných činů. Z pohledu restorativní justice je důležité, aby s poškozeným bylo zacházeno důstojně s ohledem na spáchaný trestný čin a byla mu dána možnost se zapojit do trestního řízení, tak, aby měl pocit, že bylo dosaženo spravedlnosti, přinejmenším alespoň na morální úrovni. K tomu je více než důležité, aby zmíněná poučovací povinnost orgánů činných v trestním řízení byla adekvátně uplatňována nejen již při podání vysvětlení či výslechu, ale v průběhu celého přípravného řízení. Poškozený se vlivem spáchaného deliktu dostává do nepřehledné situace, ve které potřebuje získat jasné a laicky srozumitelné informace, které mu jsou včasné podány. Právě takto učiněné poučení umožňuje poškozenému snadnější orientaci v dané situaci a může tak uplatnit svá práva, která mu zákon přiznává. Problém nastává v momentě, kdy se blíže podíváme, jak ve skutečnosti vypadá samotné poučení poškozeného viz. příloha č. 1. Písemné poučení poškozeného. Toto poučení je obsaženo na několika stránkách, obsahujících pouhý výčet zákonných ustanovení vztahujících se k právům poškozeného. Osobně se domnívám a z logiky věci mi vyplývá, že běžný člověk bez jakéhokoliv právního vzdělání bude mít problém vyznat se ve

⁵⁵ § 2 odst. 15 trestního řádu

⁵⁶ Srov. FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 102

změti jednotlivých paragrafů uvedených v poučení a může to u něj vyvolat pocity vlastní neschopnosti a bezmoci, které ve svém důsledku mohou poškozeného odradit svá práva řádně uplatnit. „*Je tedy věcí zástupce orgánu činného v trestním řízení, který s poškozeným jedná, aby obsah i formu poučení, včetně způsobu jeho podání, přizpůsobil nejen věku a úrovni rozumové a mravní vyspělosti poškozeného, nýbrž i charakteru právního úkonu, na jehož provedení je poučení vázáno.*“⁵⁷ Mimo to je vhodné, aby se dotyčná osoba provádějící poučení poškozeného také ujistila, že poškozený poučení dostatečně porozuměl a je si vědom možnosti uplatnění svých práv.

Dále si domnívám, že by nebylo od věci vedle samotného poučení odkázat poškozenou osobu též na různé neziskové organizace, které se zaměřují na pomoc obětem trestných činů. Nebo též na možnost obrátit se o pomoc k pracovníkům Probační a mediační služby, která v rámci svých činností uvedených v § 4 odst. 3 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě (dále jen zákon o Probační a mediační službě), napomáhá mimo jiné také při odstraňování následků trestných činů poškozeným a dalším osobám, které jsou dotčeny trestným činem. Jsem si vědoma, že orgány činné v trestním řízení nemají zákonnou povinnost takto činit, přesto jde z lidského hlediska o pouhé upozornění na tyto možnosti, které mohou pomoci poškozenému se ještě lépe orientovat v dané situaci, přičemž si nemyslím, že by se jednalo o přílišné zatížení daného orgánu, který jedná s poškozeným.

Dle mého názoru by měl být dále kladen důraz zejména na poučení poškozeného o jeho právu uplatnit nárok na náhradu škody v souladu s § 43 odst. 3 trestního řádu. Jedná se o právo poškozeného, jenž může být subjektem adhezního řízení. Blíže k této problematice srov. v podkapitole Poškozený vs. oběť. Pro poškozeného je výhodné, když o jeho nároku rozhodne soud a v odsuzujícím rozsudku uloží obžalovanému povinnost nahradit poškozenému škodu, která mu byla způsobena trestným činem. Poškozený tak nemusí vymáhat náhradu škody jiným způsobem, zejména v rámci občanskoprávního řízení, kdy

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří a Tomáš GRÍVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik, s. 52

tato varianta může poškozeného odradit domáhat se náhrady škody. Pro obě strany, jak pro poškozeného, tak pro obviněného, je tato záležitost rychleji vyřešena a je tak zamezeno dalším zbytečným průtahům v souvislosti s vymáháním náhrady škody. Pokud je tedy poškozený o svém právu o uplatnění nároku na náhradu škody náležitě poučen, včetně upozornění na všechny náležitosti návrhu a včasnosti jeho podání, dochází ke zkvalitnění postavení poškozeného, který má možnost aktivně se podílet na dosažení určité formy svého zadostiučinění.

Co se týče poučovací povinnosti, obdobné platí taktéž o poučení obviněného: „*ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby, a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.*“⁵⁸ Také s obviněným je třeba jednat dle zákona, a to znamená, že je nutné ho poučit o jeho právech a povinnostech takovým způsobem, aby jim dostatečně porozuměl každý i bez odborného vzdělání. S odkazem na poučení o právech a povinnostech obviněného přiložené v příloze č. 2 poukazuji na stejný problém jako u poučení poškozeného, kdy se jedná opět o pouhou citaci zákonných ustanovení, ve kterých se ne každý vyzná. Pokud bude obviněný patřičně informovaný a bude mít přehled o tom, jak budou probíhat jednotlivé fáze trestního řízení, je pravděpodobné, že bude také lépe spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení.

2.3.2. Řízení před soudem

Podle zásady obžalovací se může konat řízení před soudem, jako jedna z dalších fází trestního řízení, pouze na základě státním zástupcem podané obžaloby. O tom, že státní zástupce podal obžalobu, musí vyrozumět obviněného, jeho obhájce a také poškozeného. V řízení před soudem se také mění role státního zástupce, který představuje veřejnou žalobu a stává se tak jednou ze stran řízení, kde zastupuje veřejné zájmy. V § 182 trestního řádu je také upraveno dispoziční právo státního zástupce, spočívající v možnosti zpětvzetí obžaloby,

⁵⁸ § 2 odst. 13 trestního řádu

a to až do doby, dokud se soud prvního stupně neodebere k závěrečné poradě. Pokud k tomuto dojde, věc je vrácena zpět do přípravného řízení.

Řízení před soudem je nejdůležitější fáze celého řízení, jelikož teprve v rámci hlavního líčení je rozhodováno o vině a trestu obžalovaného či jeho případné nevině. Protože podle zásady presumpce nevinoty, vyjádřené v § 2 odst. 2 trestního řádu, je nutné na každého, proti němuž se vede trestní řízení, nahlížet jako na nevinného, dokud není jeho vina vyslovena pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu. Co se týče podkladů pro rozhodování soudu, „*může soud rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu. Dále při svém rozhodnutí smí přihlížet jen ke skutečnostem, které byly probrány v hlavním líčení, a opírat se o důkazy, které strany předložily a provedly, případně které sám doplnil. Přičemž právním posouzením skutku v obžalobě není soud vázán.*“⁵⁹ Ačkoliv je dokazování důležité ve všech fázích trestního řízení, těžiště dokazování je směřováno zejména do hlavního líčení. Což je dáno hlavně tím, že tvoří zmíněný podklad pro rozhodování soudu, což mimo jiné vyplývá také z § 2 odst. 5 trestního řádu.⁶⁰ Soud má opět několik variant, jakými může rozhodnout v hlavním líčení. Soud může vydat odsuzující rozsudek, kterým se obžalovaný shledává vinným ze skutku, pro který byla státním zástupcem podána obžaloba, a dále se zde ukládá trest či jiné opatření za jeho spáchání. Dle § 226 trestního řádu může soud vydat také rozsudek zprošťující, který naopak zprošťuje obžalovaného všech obvinění uvedených v obžalobě. Pokud jsou však dány důvody pro jiné rozhodnutí, může soud vrátit věc státnímu zástupci k došetření, jsou-li pro to dány podmínky uvedené v § 221 trestního řádu. Podle § 222 odst. 1 trestního řádu rozhodne o předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti soud nebo dle odstavce druhého stejného ustanovení věc postoupí jinému orgánu. Soud může také zastavit trestního stíhání dle § 223 trestního řádu, dále může podmíněně zastavit trestní stíhání nebo schválit narovnání v souladu s § 223a trestního řádu. A podle § 224 trestního řádu může soud trestní stíhání přerušit.

⁵⁹ § 220 odst. 1-3 trestního řádu

⁶⁰ „*V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhnout a provádět důkazy. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. To nezbavuje soud povinností, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.*“

2.3.2.1. Právo na prohlášení o dopadu trestného činu

Jde o institut, který umožňuje oběti vyjádřit své pocity a popsat, jak vnímá dopady trestného činu na svou osobu. V zahraničí se lze s obdobným institutem setkat pod názvem *victim impact statement*. V ČR toto právo vychází ze zákona o obětech trestných činů, na jehož základě má oběť právo zmíněné prohlášení učinit v jakémkoli stadiu trestního řízení, přičemž není vyloučeno prohlášení učinit také v písemné podobě.⁶¹ V návaznosti na zákon o obětech trestných činů nalezneme odkaz na prohlášení o dopadu trestného činu také v ustanoveních trestního řádu. Konkrétně se jedná o § 212a, na základě kterého „poškozený, který je obětí trestného činu, podle zákona o obětech trestných činů může žádat v hlavním líčení, aby mohl učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život, a to i v případě, že prohlášení učinil písemně. Předseda senátu je povinen žádosti vyhovět a umožnit ústní prohlášení nejpozději v závěrečné řeči. Ústní prohlášení poškozeného lze přerušit jen tehdy, jestliže se zřejmě odchyluje z jeho rámce.“ Oběť může tedy prohlášení učinit jak v písemné podobě, tak ústní formou nebo oběma způsoby. Zároveň není vyloučeno, že takové prohlášení může sloužit také jako důkaz v souladu s § 89 odst. 2 trestního řádu, který může být poté proveden v rámci dokazování a sloužit jako jeden z podkladů pro rozhodování soudu.

V zákoně není nikde vymezeno, co vše by takové prohlášení mělo obsahovat, oběť tedy může popsat v podstatě veškeré následky spáchaného trestného činu, které ovlivnily její dosavadní život. V učiněném prohlášení tak oběť může vyjádřit vzniklé následky, jak z hlediska jejího fyzického zdraví (např. jaké utrpěla zranění či s jakými zdravotními problémy se dosud potýká, způsob léčení), tak z hlediska psychického zdraví (např. posttraumatický stresový syndrom). Dále jakým způsobem následky trestného činu narušily její rodinný či pracovní život (např. ztráta zaměstnání) a další sociální vazby (problém v navazování kontaktů). Také zde může zmínit, jakým způsobem jí trestný čin ovlivnil život z finanční stránky atd.⁶² V případě, že si oběť neví rady, jak své prohlášení formulovat, je

⁶¹ Srov. § 22 zákona o obětech trestných činů

⁶² Srov. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor, s. 119-120

možné inspirovat se předepsaným vzorovým formulářem, který je dostupný na internetových stránkách Policie ČR. Vzorový formulář přikládám viz. příloha č. 3.

Je třeba mít na paměti, že je to právě oběť, která byla spáchaným trestným činem nejvíce zasažena a dopady trestného činu mohou velkou měrou zasáhnout její dosavadní život. Podle principů restorativní justice je důležité, aby bylo oběti umožněno zapojit se do procesu trestního řízení. Má-li totiž oběť pocit, že se mohla podílet na nalézání spravedlnosti, je větší pravděpodobnost, že se dokáže vnitřně lépe vypořádat s následky trestného činu. K tomu může mimo jiné napomoci prohlášení o dopadu trestného činu jakožto procesní právo oběti. Oběť tím pachateli vyjádří, že spáchaný trestný čin zasáhl skutečnou osobu a konkrétním způsobem jí zasáhl do života. Naproti tomu je zde dán prostor také pachateli, aby si oběť vyslechl a uvědomil si, jaké mělo jeho jednání následky, případně aby se o svém činu alespoň pokusil přemýšlet z jiného úhlu pohledu. Je však těžké říci, u kolika pachatelů skutečně dojde k vyvolání určité empatie vůči oběti.

Jak již bylo mnohokrát zmíněno, v rámci řízení před soudem může soud v adhezním řízení rozhodnout o nároku na náhradu škody poškozeného. V souvislosti s prohlášením o dopadu trestného činu je třeba k tomu dodat, že *„pokud je oběť zároveň stranou poškozenou v trestním řízení, může mít prohlášení vliv při rozhodování soudu o uplatnění jejího nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy.“*⁶³

2.3.2.2. Odůvodňování trestů

V duchu procedurální spravedlnosti, která je postavena na čtyřech hlavních principech, kterými jsou respekt, prostor pro vyjádření se, neutralita a otevřenost a v neposlední řadě důvěryhodnost motivů rozhodujícího, je možné nalézt shodné postoje, které zastává také restorativní justice. Na základě těchto principů by mělo být také zacházeno s obžalovaným nejen v řízení před soudem, ale v rámci celého trestního řízení. Cílem procedurální spravedlnosti je tedy dosáhnout toho, aby obžalovaný vnímal celý proces a samotný rozsudek jako spravedlivý na základě

⁶³ Právo na prohlášení o dopadu trestného činu - Policie České republiky. *Úvodní strana - Policie České republiky* [online]. Copyright © 2023 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 06.02.2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pravo-na-prohlaseni-o-dopadu-trestneho-cinu.aspx>

toho, jak s ním bylo zacházeno. Pokud se tak stane, je větší pravděpodobnost, že zde bude ze strany obžalovaného větší vůle podrobit se uloženému trestu a přijmout vinu. Na tomto podkladě je také mnohem více usnadněna další spolupráce odsouzeného s vězeňskou nebo probační a mediační službou v rámci snahy o jeho resocializaci.

Co je ale důležité v této souvislosti zmínit je odůvodňování trestů, které může hrát velkou roli pro akceptaci daného rozhodnutí jako spravedlivého, a to jak pro obžalovaného, tak pro poškozeného, ale i pro celou společnost. Co se týče obsahu rozsudku, je pro obžalovaného asi nejdůležitější částí výrok o trestu. Na základě principu individualizace trestu⁶⁴ je potřeba, aby byl výrok o trestu dostatečně zdůvodněný a bylo v něm popsáno, na podkladě jakých konkrétních skutečností projednávaného případu soud dospěl k uložení daného trestu. Obžalovaný spíše přijme svůj trest, je-li mu dostatečně jasné, proč mu byl zrovna ten, který trest uložen. Obzvláště je důležité, aby se obžalovanému dostalo vysvětlení, které je pochopitelné i pro někoho, kdo nemá právní či jiné odborné vzdělání. Jinak řečeno, bylo by přínosnější, pokud by vysvětlení odůvodnění bylo podáno jednodušeji, bez složitých právních obrátů s odkazem na judikaturu. Dalším důvodem pro dostatečné odůvodnění výroku trestu je také potřeba určité transparentnosti rozhodování. Proto je potřeba vědět, k jakým jednotlivým skutečnostem soud přihlížel, ale také, jak je posoudil v jejich celku a jakou váhu jim přiřkl. Takto odůvodněné rozhodnutí může být důležité i pro samotnou oběť, jelikož to bude taktéž pro ni lépe pochopitelné a může tak sama vidět, že došlo ke spravedlivému odsouzení.⁶⁵

2.3.2.3. Oddělené čekárny pro poškozené, svědky a jejich doprovod

Některé soudní budovy již dnes mají zřízené oddělené čekárny pro poškozené, resp. svědky. Cílem vybudování těchto čekáren je předejít v určitých případech zbytečně vyhocenému kontaktu poškozeného s obžalovaným před jednací místností a ochránit tak poškozeného před sekundární viktimizací. „*I tam,*

⁶⁴ § 38 odst. 1 trestního zákoníku: „*Trestní sankce je nutno ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele.*“

⁶⁵ Srov. Procedurální spravedlnost a trestní řízení: zahraniční poznatky a jejich možné využití v ČR - Články - Advokátní deník. *Advokátní deník - Novinky ze světa advokacie* [online]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/04/08/24995/>

*kde však tento institut zřízen byl, a jedná se zpravidla o okresní soudy sídlící v nových či zmodernizovaných justičních areálech, se ještě nedá hovořit o tom, že řádně funguje. Mnohdy je to právě neinformovanost poškozených a svědků, jimž je tento prostor určen, o existenci čekárny, jež v praxi vede k tomu, že tento institut není ani po několika letech u vybraných soudů využíván.*⁶⁶ Opět zde narážím na klíčovost informovanosti poškozeného, která zkvalitňuje nejen jeho postavení v trestním řízení, ale posiluje také jeho důstojnost. V souvislosti s tím bych chtěla ještě dodat, že soud má dle § 200 trestního řádu oprávnění vyloučit při hlavním líčení veřejnost v případě, že by veřejné projednání věci mohlo mimo jiné ohrozit bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků, přičemž vyloučit veřejnost lze i pouze pro část hlavního líčení. Oddělené čekárny pro poškozené i možnost vyloučit veřejnost jsou dva významné instituty, které posilují práva poškozeného, pokud jde o případy, kdy může být pro oběť trestného činu traumatické setkat se s pachatelem.

Dále je nutné dodat, že co se týče restorativního přístupu nejen v rámci řízení před soudem, hraje zde roli zejména praxe orgánů činných v trestním řízení a jejich povědomí o principech restorativní justice. V zákonné úpravě totiž není žádné ustanovení, ze kterého by vyplývala povinnost soudců takto postupovat. Na druhou stranu jim v tom ani nic nebrání.

2.3.3. Vykonávací řízení

*„Vykonávací řízení je relativně samostatné stadium trestního řízení, které navazuje na dřívější stadia, pokud v nich orgány činné v trestním řízení vydaly rozhodnutí, jejichž obsah je třeba vykonat.“*⁶⁷ Cílem je realizace rozhodnutí učiněné orgánem činným v trestním řízení, za předpokladu, že takové rozhodnutí zakládá práva a povinnosti či určitá omezení, která nebyla dobrovolně splněna. Typicky se v rámci vykonávacího řízení realizuje trest nebo ochranné opatření uložené v rámci odsuzujícího rozsudku, který nabyl právní moci.

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří a Tomáš GŘIVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik, s. 55-56

⁶⁷ Srov. FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 816

Vrátím-li se zde opět k přístupu procedurální spravedlnosti, i v rámci této fáze najde své uplatnění. Při výkonu trestu ve vězení je nutné dodržovat určitá pravidla, na základě kterých může odsouzený uplatňovat svá práva a povinnosti. Vztah mezi pracovníky vězeňské služby a odsouzeným není postaven na vyrovnaném vztahu, to ovšem neznamená, že by nemělo být jednáno s odsouzeným důstojně a s respektem. Je-li s ním tímto způsobem jednáno, existuje větší pravděpodobnost, že přijme svůj trest a ze strany odsouzeného budou dodržována stanovená pravidla a zároveň se snižuje pravděpodobnost páchaní další trestné činnosti po propuštění. Obzvláště je důležitý přístup k odsouzeným v prvních dnech po nástupu do výkonu trestu, který může ve velké míře ovlivnit jejich postoj k vězeňskému systému a přijetí svého trestu. V tomto ohledu je nutné, aby také pracovníci vězeňské služby dodržovali pravidla a přistupovali ke všem odsouzeným stejně bez zaujetí a byli tak pro všechny neutrální stranou. Jen tehdy může odsouzený vnímat vězeňský systém jako legitimní.⁶⁸

2.3.3.1. Resocializační programy pro odsouzené

V rámci vykonávacího řízení a vlivu na odsouzené hraje důležitou roli nejen vězeňská služba, ale také Probační a mediační služba a případně neziskové organizace. Přestože byl pachatel odsouzen za spáchaný trestný čin, je třeba nad ním „nezlomit hůl“ a po dobu výkonu trestu na něj vhodně působit, aby byl po vykonání trestu schopen začlenit se zpět do společnosti a vést řádný život a zejména předejít jeho recidivě. V tomto ohledu jsou snahy českých věznic velice aktivní, jelikož v mnoha věznicích již probíhají různé aktivity a programy, které mají restorativní charakter a cílí na práci s odsouzenými. Na dva z nich jsem již upozorňovala v první kapitole a jde o programy Vnímám i Tebe a Building Bridges. Blíže k těmto programům viz kapitola Restorativní justice a její koncepce, podkapitola Restorativní programy. Mimo tyto programy probíhají ve věznicích také terapeutické programy, které se zaměřují na pachatele různé trestné činnosti s cílem snižovat pravděpodobnost jejich recidivy. Zde, na rozdíl od předchozích

⁶⁸ Srov. Procedurální spravedlnost a trestní řízení: zahraniční poznatky a jejich možné využití v ČR - Články - Advokátní deník. *Advokátní deník - Novinky ze světa advokacie* [online]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/04/08/24995/>

dvou programů, nedochází k zapojování obětí do těchto aktivit. Jedním z terapeutických programů je resocializační program „3Z“. „*Tento program spadá do oblasti speciálně výchovných aktivit Programu zacházení. Činnost zajišťují odborní zaměstnanci oddělení výkonu trestu, kteří byli na tuto činnost speciálně vyškoleni.*“⁶⁹ Program „3Z“ vychází z hesla „Zastav se, Zamysli se a Změň se“, které vystihuje podstatu programu. Aktivity jsou zde směřovány zejména k tomu, aby odsouzení přemýšleli o spáchaném činu z jiného úhlu pohledu a přijali odpovědnost za své jednání. Odsouzení jsou dále vedeni k tomu, aby si osvojili různé sociální dovednosti, které jim po propuštění napomohou začlenit se zpět do společnosti a vést život v mezích zákona. Dále lze zmínit intervenční program PARDON, který je naopak zaměřen konkrétně na pachatele dopravních nehod či problémové řidiče, kteří se v souvislosti s řízením motorového vozidla dopustili trestného činu. Aktivity jsou směřovány tak, aby odsouzení získali pohled na rizikové faktory, které mohou vést k trestné činnosti, a zároveň se naučili bezpečnému chování při řízení vozidla a vyvarovali se tak dalšímu páčání trestných činů v dopravě.⁷⁰ Dalším standardizovaným programem je program GREPP. Tento program má výchovně vzdělávací charakter a je určen zejména pro odsouzené pachatele sexuálního zneužívání a násilí na dětech. Cílem je pracovat s odsouzenými tak, aby si uvědomili, jaké má jejich jednání konkrétní důsledky a dopady na samotnou oběť, a snížit u nich míru recidivy. Dalšími programy jsou např.: program TERČ, který je realizován ve specializovaném oddělení výkonu trestu odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování, program KEMP, který cílí na pachatele násilí, nebo program FEDDO, jehož zaměření je na pachatelky ženy, které se dopustily násilí na dětech nebo sexuálně motivované trestné činnosti na dětech.

⁶⁹ Program „3Z“ | Vězeňská služba České republiky. *Generální ředitelství | Vězeňská služba České republiky* [online]. Copyright © 2023 Vězeňská služba České republiky [cit. 09.02.2023]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-rapotice/sekce/program-3z>

⁷⁰ Srov. Edukačně rekvalifikační program pro pachatele dopravních nehod - PARDON | Vězeňská služba České republiky. *Generální ředitelství | Vězeňská služba České republiky* [online]. Copyright © 2023 Vězeňská služba České republiky [cit. 12.02.2023]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-pardubice/sekce/edukacne-rekvalifikacni-program-pro-pachatele-dopravnich-nehod-pardon>

2.3.3.2. Dohled Probační a mediační služby ve výkonovacím řízení

Probační a mediační služba koná dohled také v rámci výkonu některých trestů. Jde zejména o trest domácího vězení, obecně prospěšných prací a trest podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. „*Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby (dále jen „probační úředník“), spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona.*“⁷¹ Cílem je napomoci pachateli vést řádný život, ale zároveň dohlížet na jeho chování, tak, aby se zamezilo opětovnému páchání trestné činnosti. Za tímto účelem má mimo jiné probační úředník právo v rámci dohledu kdykoliv navštívit odsouzeného doma. Probační a mediační služba svým dohledem vede pachatele k tomu, aby přijal odpovědnost za své činy a také mu je nápomocna v souvislosti s řešením následků trestného činu, jako je např. náhrada škody. „*Probační úředníci také nabízejí pachateli nezbytnou pomoc při řešení obtížných životních situací, popř. poskytují kontakty na další organizace (např. Úřady práce, Občanské a dluhové poradny, psychologické, psychiatrické a psychoterapeutické služby, K-centra a další služby drogově závislým).*“⁷²

Trest domácího vězení patří k alternativním trestům, jejichž smyslem je povinnost pachatele zdržovat se v určeném obydlí ve stanovené době. Ačkoliv je pachatel omezován na svobodě, nedochází k přetrhání rodinných a sociálních vazeb. U trestu domácího vězení může soud v souladu s § 60 odst. 5 trestního zákoníku uložit odsouzenému dohled probačního úředníka, přičemž mu může dle odst. 6 stejného ustanovení uložit též přiměřené omezení nebo přiměřené povinnosti, které mají zajistit, aby pachatel vedl řádný život, případně aby nahradil způsobenou škodu nebo vydal bezdůvodné obohacení.

Obdobné platí pro trest obecně prospěšných prací. Podstatou tohoto trestu je pachatelovo odčinění jím spáchaného trestného činu tím, že bezplatně vykoná určitou činnost ve svém volném čase, která bude sloužit ku prospěchu společnosti

⁷¹ § 49 odst. 1 trestního zákoníku

⁷² Probace, Probační a mediační služba [online] [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/probace/>

jako takové. Kontrolu nad výkonem tohoto trestu vykonávají poté probační úředníci ve spolupráci s poskytovatelem obecně prospěšných prací.⁷³

Podle § 84 trestního řádu, může soud rozhodnout o uložení podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem, pokud je potřeba zvýšeně sledovat a kontrolovat pachatelovo chování, a poskytnout mu potřebnou pomoc a péči během zkušební doby. Avšak také v případě podmíněného trestu odnětí svobody může být odsouzenému ve výjimečném případě vzhledem k okolnostem uložen dohled v souladu s § 83 odst. 1 písm. a) trestního řádu.

2.4. Mediace

Mediace je institut, který lze jednoznačně považovat za projev restorativní justice. Podle zákona o probační a mediační službě se „*mediací pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným, a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem podezřelého nebo obviněného a poškozeného.*“⁷⁴ Dále je mediace upravena také zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů. Mediace může být uskutečněna v jakékoliv fázi trestního řízení, avšak nejedná se o procesní institut, jelikož mediace není nikterak upravena v trestním řádu. Mediace je tedy považována za alternativní postup, který je prováděn mimo systém trestního práva, přesto je s trestním řízením úzce propojena, jelikož výsledky mediace se mohou promítnout do trestního řízení. Mediace může iniciovat Probační a mediační služba, poškozený, obviněný nebo kdokoli, kdo byl trestným činem nějakým způsobem dotčen nebo poškozen. Mediace mohou doporučit ale také orgány činné v trestním řízení. Avšak nikdo, ani soud, nemůže v žádné fázi trestního řízení autoritativně nařídit, aby došlo mezi poškozeným a obviněným k mediaci. Zde se totiž plně uplatňují základní zásady restorativní justice a k mediaci je možné přistoupit pouze na základě dobrovolnosti obou stran a nikdo nesmí být k mediaci nucen.

⁷³ Srov. § 62 odst. 3 trestního zákoníku

⁷⁴ § 2 odst. 2 zákona o Probační a mediační službě

Hlavním účelem mediace je urovnání narušených vztahů mezi poškozeným (obětí) a pachatelem trestného činu, které byly v důsledku trestného činu narušeny. Zároveň v tomto procesu dochází k vzájemnému vypořádání se s dopady trestného činu, jako je zejména nalezení společného řešení týkajícího se náhrady škody. Mimo to dochází k citlivému setkání, kde si čelí poškozený s pachatelem tváří v tvář a mají zde prostor vyjádřit své pocity a také si klást vzájemně otázky. Poškozený se tak může dozvědět, proč k trestnému činu došlo a pachatel zase může lépe pochopit nelehkou situaci poškozeného. Při tomto setkání má pachatel také šanci omluvit se poškozenému a pokusit se o odčinění svého jednání. Za účelem urovnání takto narušených vztahů je však třeba také nestranné osoby, která bude mediaci usměrňovat a bude oběma stranám napomáhat k vyřešení konfliktu. Takovou roli zastává odborník zvaný mediátor. Mediaci v trestních věcech může realizovat Probační a mediační služba a jako taková je poskytována bezplatně. Mediace je využívána převážně u méně závažné trestné činnosti, kdy v těchto případech dochází k efektivnějšímu a časově úspornějšímu řešení následků trestného činu.

Probační a mediační služba, respektive probační úředníci, zastávají významnou roli nejen v procesu mediace. V souvislosti s plněním mediační činnosti mohou taktéž přispívat k vyřešení trestních věcí v podobě odklonů v trestním řízení. Je-li totiž v rámci mediace uzavřena dohoda mezi poškozeným a obviněným, ve které se obě strany dohodly na vypořádání se s následky trestného činu, může tato dohoda sloužit jako podklad pro splnění jedné z podmínek, které zákon stanovuje pro možnost rozhodnutí o odklonu. Jedná se zejména o odklon narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání, kterými jsem se již podrobněji zabývala v kapitole Restorativní justice v trestním právu procesním ČR, v podkapitole Odklony.

3. Komparace zahraniční úpravy restorativní justice a jejího uplatnění

3.1. Restorativní justice v Belgii

Jako první jsem si pro komparaci vybrala Belgii, protože patří mezi evropské země, které významně rozvíjí restorativní přístupy ve své trestní politice. Belgie přináší ze své praxe poznatky zejména v souvislosti s restorativním vězeňstvím a s mediací. Co se týče restorativního vězeňství, byly v Belgii iniciovány snahy o změnu již v roce 1998, kdy byl spuštěn v 6 věznicích program „*The National Programme on Restorative Detention*“ ministerstva spravedlnosti, který měl za cíl vytvořit prostor pro zavedení konceptu restorativní justice ve věznicích a snižovat tak negativní důsledky spojené s uvězněním, a zaměřovat se na práci s odsouzenými pro jejich lepší reintegraci do společnosti, ale také na práci s oběťmi trestných činů. Po pilotním testování tohoto programu s pozitivními výsledky byla zřízena pracovní pozice konzultanta pro restorativní justici, který působil ve všech belgických věznicích. Jeho úkolem bylo zejména rozvíjet restorativní justici ve vězeňském systému na základě vzdělávání pracovníků věznic. Mimo to konzultant zajišťoval také setkání a komunikaci mezi oběťmi trestných činů a odsouzenými pachateli a koordinoval informovanost mezi jednotlivými organizacemi poskytujícími pomoc obětem a pachatelům. Celkově bylo jeho úlohou rozšiřovat povědomí o možnostech restorativní justice, jak mezi odsouzenými, tak mezi oběťmi a celou společností.⁷⁵ Po 8 letech však došlo ke zrušení této pozice, jelikož bylo vyhodnoceno, že ve všech věznicích již došlo k naplnění stanovených cílů. „*Dle prof. Aerstena se ale následně snížil celkový zájem o restorativní přístupy ve věznicích a chyba byla zejména ve skutečnosti, že nově zřízená pracovní místa neměla právní podklad a oporu v zákoně.*“⁷⁶

Dále je v Belgii velmi významně rozvíjena mediace mezi pachatelem a obětí, a to i v případě závažné trestné činnosti. V tomto kontextu lze vyzdvihnout

⁷⁵ Srov. KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), s. 58-59

⁷⁶ Metodika programu Rozvoj restorativní praxe, Průvodce pilotním programem. Probační a mediační služba [online] [cit. 15.02.2023]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Metodika_RRP_200819.pdf

organizaci Moderator, která se přímo na tuto oblast mediace specializuje. Organizace Moderator – fórum pro restorativní spravedlnost a mediaci je nezávislé a neziskové sdružení, které rozvíjí koncept restorativní justice. Zejména se zaměřuje na zprostředkování kontaktu mezi pachatelem a obětí a jejich blízkým okolím. Organizace staví na myšlence, že komunikace mezi lidmi je přirozená a vede k řešení konfliktu a lidé by proto měli schopnost vzájemné komunikace posilovat. Organizace Moderator usiluje o to, aby tato myšlenka vedla také ke komunikativnějšímu soudnímu systému, kde budou mít pachatel a oběť a další osoby dotčené trestným činem aktivní možnost zapojit se do tohoto procesu a dostane se jim prostoru k vyjádření se k věci. Mediace je v Belgii prováděna nevládní organizací, která musí mít autorizaci od ministerstva spravedlnosti. K mediaci může stejně jako u nás dojít v jakékoliv fázi trestního řízení při dodržení základních principů jako je dobrovolnost, důvěrnost, zapojení mediátora jako třetí neustranné osoby atd. Opět obdobně jako v ČR probíhá samotná mediace mimo trestní řízení, avšak pokud je mezi pachatelem a obětí uzavřena dohoda, může být poté promítnuta do výsledku trestního řízení. Skutečnosti, které vyjdou najevo v rámci mediace, není přípustné použít jako důkaz proti pachateli v dalším řízení.

Porovná-li možnosti uplatnění restorativní justice v Belgii a v České republice, musím jednoznačně vyzdvihnout snahu Belgie o reformaci vězeňského systému, která by plně naplňovala charakter restorativní justice. Obzvláště se mi líbí myšlenka zavedení pozice pracovníka pro restorativní justici, který by zajišťoval informovanost pracovníků vězeňské služby a koordinoval by uplatňování jednotlivých programů restorativní justice ve vězení. V ČR se v rámci vykonávacího řízení mohou do resocializace vězňů zapojovat jednak samotná vězeňská služba, Probační a mediační služba a dále také neziskové organizace. I u nás jsou tedy snahy o propojení určitých principů restorativní justice do vězeňství, ale panuje zde určitá roztříštěnost. Proto vidím velkou příležitost inspirovat se Belgií a snažit se sjednotit vězeňský systém, který by ve všech věznicích rozvíjel na stejné úrovni principy restorativní justice. K tomu by bylo vhodné pověřit koordinátory a konzultanty restorativní justice, kteří by měli na starost školení vězeňských pracovníků a v jednotlivých věznicích by zajišťovali

fungování restorativních programů, případně by v tomto ohledu zajišťovali spolupráci s dalšími subjekty.

Dále je možné vzít si příklad ze zkušeností uplatňování mediace také v případech závažné trestné činnosti. V ČR je mediace uskutečňována spíše u méně závažné trestné činnosti, avšak v tomto ohledu již aktuálně dochází k navazování spolupráce, jelikož Institut pro restorativní justici v rámci projektu JUSTIN Erasmus již organizaci Moderator navštívil a plánuje na základě získaných znalostí odborné školení mediátorů, které bude do budoucna cenným přínosem ke zkvalitňování procesu mediace.

3.2. Restorativní justice na Novém Zélandu

Druhou zemí, kterou jsem zvolila pro komparaci, je Nový Zéland. Jde totiž o zemi, ve které vznikaly původní myšlenky restorativní justice podle vzoru tamějších původních obyvatel. Nový Zéland je tedy zemí s velkou tradicí restorativní justice, která zde nachází významné uplatnění. Služby restorativní justice jsou poskytovány komunitními skupinami, které jsou nestátního charakteru. Ovšem, aby mohly tyto služby zajišťovat, potřebují k tomu schválení od ministerstva spravedlnosti, které tímto způsobem ověřuje, že jsou poskytovatelé dostatečně zkušené a proškolené, aby mohli vést restorativní proces. Ministerstvo spravedlnosti se poměrně aktivně zapojuje do uplatňování restorativní justice a dokonce se přímo zavázalo k podpoře poskytování kvalitní restorativní justice na Novém Zélandu. Za účelem naplnění tohoto závazku poskytují možnost absolvování akreditačních programů a školení facilitátorů, kteří vedou restorativní programy. Poskytovatelé služeb restorativní justice jsou povinni zajistit, aby byli jejich facilitátoři přihlášení do školicích kurzů a aby poté absolvovali akreditační program.

V kontextu restorativní justice jsou s Novým Zélandem neodmyslitelně spjaty rodinné skupinové konference, jako jeden z restorativních programů. Tento program je nejčastěji využíván v rámci trestního řízení ve věcech mládeže, kdy rodinné skupinové konference slouží jako odklon od standardního průběhu trestního řízení. To podstatné ovšem je, že rodinné skupinové konference jako restorativní program mají své jasně dané zakotvení v právní úpravě, k čemuž

došlo již koncem 90. let minulého století. Konkrétně byly rodinné skupinové konference zavedeny přijetím zákona, který se nazývá *Children, Young Persons and Their Families Act* z roku 1989.⁷⁷ Uzákonění jednoho z procesů restorativní justice bylo jedním z největších milníků rozvoje restorativní justice na Novém Zélandu. Taktéž celosvětově šlo o jedno z prvních zakotvení praxe restorativní justice do právního systému. Od doby přijetí tohoto zákona byly vyvíjeny velmi aktivní snahy o využití restorativní justice také na případy dospělých pachatelů. Za tímto účelem vznikala řada komunitních programů restorativní justice, které se v různých podobách orientovaly na dospělé delikventy včetně zapojení obětí, za předpokladu, že s tím obě strany projeví souhlas.

A jak současně probíhá zapojení restorativní justice do trestního procesu na Novém Zélandu? Podle níže uvedeného schématu vše probíhá následovně: Pokud pachatel přizná vinu, soud zváží, zda je případ vhodný pro uplatnění restorativní justice. Podmět pro zvážení soudu o využití restorativní justice však může přijít také od pachatelova právníka nebo oběti skrze soudního poradce pro oběti a taktéž tak může učinit policista, který daný případ vyšetřuje. Než dojde k samotné restorativní konferenci, sejde se nejdříve facilitátor zvláště s obětí a zvláště s pachatelem a zjistí, zda oba souhlasí s účastí na společném setkání. Poté zváží, jestli se budou účastníci cítit bezpečně a jestli je pravděpodobné, že ze společného setkání vzejde pozitivní výsledek. Na základě zjištěných informací se facilitátor rozhodne, zda se restorativní konference uskuteční. Restorativní konference se uskutečňuje mimo soudní prostředí a koná se ještě předtím, než dojde k odsouzení pachatele u soudu. Poté, co dojde k samotné konferenci, facilitátor podá zprávu soudu ohledně průběhu a výsledku konference, včetně případného předložení dohody mezi pachatelem a obětí a soud poté vynese nad pachatelem rozsudek.

⁷⁷ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 No 24 (as at 04 September 2013), Public Act Contents – New Zealand Legislation. *New Zealand Legislation* [online]. Dostupné z: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/1989/0024/65.0/DLM147088.html>

Zdroj: <https://www.justice.govt.nz/about/lawyers-and-service-providers/service-providers/restorative-justice-providers/>

Co se týče obětí trestných činů, v rámci analýzy materiálů pro komparaci jsem narazila na zajímavý institut, který jsem již výše v textu zmínila. Jedná se o soudního poradce pro oběti (*court victim advisor*). Jde o pracovníka ministerstva spravedlnosti, jehož úkolem je poskytovat obětem trestných činů informace o tom, jak soudní proces probíhá, a dávat jim průběžné informace o tom, jak se případ vyvíjí. Dále jsem zjistila, že na Novém Zélandu mají oběti závažné trestné činnosti možnost přihlásit se do registru oznámení pro oběti (*Victim Notification Register*). V tomto registru se oběť dozví důležité informace o pachateli po jeho odsouzení, jako např. kdy bude propuštěn na svobodu, zda bude podmíněně propuštěn atd.⁷⁸

Porovná-li restorativní justici uplatňovanou na Novém Zélandu se situací u nás, chtěla bych předně vyzdvihnout informovanost o procesech restorativní justice, která přichází ze strany státu. Stránky ministerstva spravedlnosti obsahují množství důležitých informací o tom, co je restorativní justice, jak funguje a jaké jsou reálné možnosti jejího uplatnění, a dále odkazuje na další potřebné informace, zejména na poskytovatele restorativní justice. V České republice je povědomí o restorativní justici nejvíce rozvíjeno institutem restorativní justice, který přináší osvětu v této problematice a snaží se o posílení informovanosti široké

⁷⁸ Srov. [online]. Dostupné z: <https://victimsinfo.govt.nz/en/home/after-sentencing/#step-4>

odborné veřejnosti. Stránky institutu nabízejí taktéž mnoho informací, článků, odkazů a aktualit z oblasti restorativní justice. Podobné snahy však nejsou vedeny ze strany státu, ačkoliv se současná vláda ve svém programovém prohlášení hlásí k otázce propagace restorativní justice.

V souvislosti s informovaností se mi dále velice líbí speciálně vytvořená pozice soudního poradce pro oběti. Jelikož jsem již výše v této práci upozorňovala na to, jak moc je informovanost obětí klíčová, vidím zde možnost inspirace. Pokud by i u nás vznikla obdobná pozice, mohla by částečně odlehčit práci orgánům činných v trestním řízení. Ačkoliv by je taková funkce poradce nezbavila poučovací povinnosti, poradce by mohl poté oběti blíže vysvětlit, jak bude vše probíhat a jak a kdy může uplatnit svá práva, případně ji již konkrétně odkázat na neziskové organizace, které mohou oběti nabídnout např. psychologickou nebo právní pomoc. Taktéž musím vyzdvihnout registr oznámení pro oběti, kde se oběť může informovat o tom, co se děje s pachatelem po jeho odsouzení. V ČR má oběť taktéž v zájmu své ochrany právo požadovat informace o pobytu obviněného nebo odsouzeného. V přípravném řízení může oběť žádost podat ústně nebo písemně policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci, v řízení před soudem soudu.

Dále bych chtěla vyzdvihnout restorativní program rodinných skupinových konferencí, který je na Novém Zélandu zakomponován přímo do právní úpravy pro řešení trestních věcí mládeže. V České republice zatím takovou právní úpravu nemáme, přesto i u nás proběhly pokusy o aplikaci tohoto restorativního programu. Konkrétně v letech 2012-2015 byly pod záštitou Probační a mediační služby uskutečněny rodinné skupinové konference v rámci projektu „Na správnou cestu!“. Tyto konference byly využity ve vhodných případech při řešení trestné činnosti u dětí a mládeže. Ve zmíněném období proběhlo 40 rodinných skupinových konferencí, kterých se účastnili pachatelé, oběti a jejich rodiny, a další osoby, které byly nějakým způsobem trestným činem dotčeny (např. sousedé, spolužáci a další). Jde o pozitivní snahy o rozvoj restorativní justice v oblasti řešení trestné činnosti mladistvých delikventů. Na základě porovnání s úpravou této oblasti na Novém Zélandu by bylo vhodné uvažovat o možnostech začlenění rodinných skupinových konferencí také do české legislativy.

Jako poslední je třeba zmínit v souvislosti s Novým Zélandem snahy ze strany státu, které podporují organizace poskytující restorativní služby tím, že jim poskytují různá školení a akreditace. Restorativní justice má v této zemi dlouhou tradici a lidé jsou jí více otevřeni, což je možná dáno také odlišnou kulturou a mentalitou tamějších obyvatel. Nicméně si myslím, že právě otevřenost a přístupnost novým myšlenkám je možná to, co nám tady schází. Nový Zéland je každopádně zemí, která může jít příkladem každému státu, který chce rozvíjet a prosazovat myšlenky restorativní justice v oblasti trestního práva procesního.

4. Analýza využívání institutu narovnání v trestním řízení

Institut narovnání byl zaveden k 1. 9. 1995 novelou č. 152/1995 Sb.⁷⁹ V prvních letech, kdy byl tento odklon zakomponován do právní úpravy, vykazuje kolísavý počet případů jeho využití ze strany státních zastupitelů. V letech 1996–2007 šlo o pouhé desítky případů ročně. V roce 1998 bylo narovnání využito státními zástupci pouze 7krát a jedná se od jeho zavedení o nejnižší hodnotu. Poté dochází k sestupné tendenci. Co se týče rozhodnutí soudů o schválení narovnání, zde se pohybovaly případy narovnání v průměru okolo 200 případů mezi lety 2002-2007, přesto každým rokem počty případů klesaly a po roce 2007 klesající tendence pokračovala. Oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání, jehož použití se pohybuje v řádech tisíců případů, je odklonu narovnání využíváno v zanedbatelném množství případů. Obecně se využívání odklonů s restorativními prvky v přípravném řízení drží standardně na hodnotách něco málo přes 5 %, s výjimkou let 2018 a 2019, kdy bylo těchto odklonů užito v 6,6 % případů, poté ale opět dochází ke klesající tendenci. Shrnu-li tato procenta v absolutních číslech, tak v roce 2018 došlo v 63 případech k narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání bylo užito ve 3 276 případech. V roce 2019 bylo 87 případů narovnání a naproti tomu 3 245 případů podmíněného zastavení trestního stíhání. Tyto údaje tedy dokládají, že převážnou část odklonů s restorativními prvky tvoří dlouhodobě podmíněné zastavení trestního stíhání. V trestním řízení před okresními soudy dochází k narovnání v minimálním množství případů (pouze v řádu desítek případů) a projevuje se zde ještě více klesající tendence.⁸⁰

V této části práce jsem se chtěla cíleně zaměřit na využívání institutu narovnání, jelikož jde o odklon, který nejvíce naplňuje charakter restorativní justice, přesto dle statistik vyplývá, že je značně opomíjen a oproti jiným odklonům je využíván minimálně. Důvodů, proč není narovnání příliš často využíváné, lze zmínit hned několik. Domnívám se, že jednou z hlavních příčin bude náročnost podmínek, které je nutné splnit, aby mohlo být narovnání schváleno. Jde zejména o podmínku uvedenou v § 309 odst. 1 písm. d) trestního řádu, která ukládá

⁷⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 392

⁸⁰ Srov. Scheinost, M. a kol.: *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2021*. [online]. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/p_stud.html, s. 38-40

obviněnému složit peněžitou částku určenou státu na pomoc obětem trestných činů. Na problémovost této podmínky jsem již upozorňovala v podkapitole Odklony. Jedná se o to, že určitý okruh obviněných bude mít problém tuto podmínku naplnit, jelikož jim jejich finanční situace nebude umožňovat složit přiměřenou částku pro výše zmíněné účely a tudíž nebude možné vyřešit trestní věc narovnáním. Vystává tedy otázka, zda není na narovnání pohlíženo jako na určité vykoupení se z trestné činnosti, které je určeno pouze bohatším pachatelům, a proto narovnání státní zástupci a soudci příliš nevyužívají? Zároveň mohou někteří obvinění dát raději přednost podmíněnému zastavení trestního stíhání, jelikož to bude pro ně výhodnější varianta oproti narovnání, a to právě v souvislosti se skládáním peněžité částky. Nicméně je očividné, že se tato podmínka jeví jako problematická, jelikož předem vylučuje určitý okruh obviněných, kteří by zbylé podmínky jinak splnili, a mohlo by tedy dojít k narovnání.

Dalším důvodem nízkého využívání odklonu narovnání lze považovat také určitou náročnost z hlediska administrativy spojenou s přípravou a obstaráváním podkladů pro splnění zákonných podmínek narovnání. To se zejména týká Probační a mediační služby, která v těchto případech poskytuje svou součinnost a nemalou měrou se tak podílí na přípravě narovnání. Problémem se pak jeví hlavně nedostatek pracovníků, kterých je potřeba pro naplňování veškeré činnosti Probační a mediační služby. V tomto panuje shoda i mezi odborníky, jelikož dle Východisek a principů nového trestního řádu je do budoucna počítáno s potřebou „přijmout taková opatření, aby v souvislosti s využíváním odklonů došlo k personálnímu i materiálnímu posílení Probační a mediační služby.“⁸¹

Pokud bude klesající trend schvalování odklonu narovnání nadále pokračovat, je více než pravděpodobně, že časem nebude narovnání využíváno vůbec. To osobně považuji jako nedostatek právní úpravy, což se projevuje právě nízkým zájmem narovnání využívat. Na základě komparace využívání restorativní justice na Novém Zélandu je patrné, že uplatňované principy a programy restorativní justice mají v trestním procesu pozitivní výsledky. To mimo jiné

⁸¹ Východiska a principy nové právní úpravy, s. 34. [online] [cit. 16.02.2023]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>

dokazuje dlouholetá tradice uplatňování restorativní justice novozélandskými orgány činnými v trestním řízení.

Institut narovnání proto představuje jednu z mnoha možností, které umožňují rozvíjet principy restorativní justice v České republice, a tudíž si myslím, že je potřeba přijmout vhodná opatření, která upraví podmínky narovnání tak, aby bylo možné tohoto institutu využívat častěji. Jde tedy o to, aby byl odklon narovnání výhodný pro všechny strany, tedy jak pro obviněného, tak pro poškozeného, ale také pro státní zástupce či soud. Jak jsem již naznačila, klíčovým bodem by bylo navýšení personálního základu Probační a mediační služby, která obstarává důležité podklady pro rozhodnutí o narovnání. Pokud by se navýšil počet pracovníků, bylo by více prostoru pro řešení konfliktu mezi obviněným a poškozeným. V souladu s principy restorativní justice by bylo dobré využívat také častěji mediaci, v rámci které by mohlo dojít k uzavření společné dohody mezi obviněným a poškozeným, jež by mohla následně sloužit jako jeden z podkladů pro schválení narovnání. V souvislosti s úvahami *de lege ferenda* je potřeba zamyslet se nad efektivitou zákonných podmínek narovnání, které jsou velice podobné podmínkám podmíněného zastavení trestního stíhání, a proto by bylo na místě je více odlišit. Jednou z možností je vymezit konkrétní případy, pro které by bylo vhodné využívat narovnání. Mohlo by např. dojít k vytyčení konkrétních trestných činů, které se nejčastěji vyznačují vznikem konfliktního vztahu mezi pachatelem a poškozeným. Dále podle stávající právní úpravy lze o narovnání uvažovat pouze v případě spáchaného přečinu. Je zde tedy také prostor pro zvážení, zda nevyužít inspirace z již zmiňovaného Nového Zélandu, kde využívají restorativní proces i u některé závažnější trestné činnosti. V případě budoucí právní úpravy institutu narovnání bych tedy navrhovala rozšířit okruh případů nejen na konkrétní trestné činy zahrnující konfliktní vztah mezi pachatelem a poškozeným, ale též podmínky rozšířit ve vhodných případech na zločiny, které budou vykazovat menší závažnost a zároveň možnost urovnání vztahů mezi dotčenými osobami konfliktu. Dále je také potřeba řešit podmínku složení peněžité částky na pomoc obětem trestných činů. Zde bych navrhovala, aby k této podmínce byla přidána alternativa. Pokud by např. obviněný neměl dostatek finančních prostředků, mohla by tu být možnost jeho zapojení do obecně

prospěšných prací ve prospěch komunity, kterými by odčinil svůj čin také vůči společnosti jako takové.

Narovnání je institut, který skýtá potenciál řešit trestní věci formou restorativního procesu, přesto tento potenciál nebyl od svého zakomponování do trestního řádu doposud efektivně využit. Proto doufám, že v rámci probíhajících příprav na rekonfiguraci trestního řádu dojde ke změně podmínek narovnání, tak, aby se jeho schvalování stalo atraktivní volbou pro všechny zúčastněné, a to nejen z důvodu snahy o vyřešení trestní věci jakožto následku porušení právních norem, ale také z důvodu současné snahy o nápravu mezilidských vztahů pomocí restorativní justice.

Závěr

Restorativní justice představuje určitý myšlenkový směr, který se nám snaží ukázat, že trestání pachatelů trestných činů, tak, jak jej dnes rozeznává naše trestněprávní úprava, nemusí být jedinou možnou variantou, jak se vypořádat s trestnou činností. Cílem této práce bylo tedy zjistit, jaké projevy restorativní justice je možné nalézt v rámci trestního procesu České republiky. Jak jsem již v úvodu zmínila, naše právní předpisy se nikde konkrétně nezmiňují o uplatňování postupů restorativní justice. Přesto zde máme některé instituty, které v určité míře v sobě odrážejí její charakter. Tyto instituty jsem poté následně rozebrala po právní stránce, tak, jak je upravuje konkrétní zákon, a poté jsem se pokusila poukázat na to, jak se daná právní úprava prolíná s principy restorativní justice. Pro účely této práce jsem se rozhodla pojmout projevy restorativní justice v trestním procesu převážně v obecné rovině. V rámci tohoto pojetí jsem proto brala v úvahu pouze dospělé svéprávné osoby. V trestním právu procesním existuje mnoho odchylek, které se vztahují např. na mládež v souvislosti se zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, a mnoho dalších. Pro potřeby této práce však nebylo možné pojmout všechny tyto odchylky, ačkoliv i zde se projevují prvky restorativní justice. Zmíněná problematika trestního soudnictví ve věcech mládeže je natolik obsáhlá, že by bylo vhodnější ji využít samostatně jako námět pro psaní případné disertační práce.

Pro dosažení cíle jsem využila všech metod, které jsem si v úvodu práce stanovila. Zejména jsem využila metodu analýzy a rozboru odborné literatury, včetně právních předpisů. A dále jsem využívala studia odborných článků a dalších internetových zdrojů v českém i anglickém jazyce. V praktické části práce jsem aplikovala metodu komparace, pomocí které jsem rozebrala podobu restorativní justice a její úpravu v jiných státech. A dále jsem provedla rozbor dat a statistik u odklonu narovnání, na základě kterých jsem zhodnotila využívání tohoto odklonu v praxi a v rámci toho jsem učinila návrhy *de lege ferenda*. Na základě využití všech zmíněných metod se domnívám, že jsem stanovený cíl této diplomové práce splnila a povedlo se mi tak upozornit na mnoho institutů, které obsahují určité projevy restorativní justice a mají potenciál ji dále rozvíjet. V tomto ohledu jsem však dospěla k zjištění, že některé instituty sice právně

existují, ale jejich reálné využívání je minimální (jde např. o oddělené čekárny pro poškozené, odklon narovnání, možnost využití mediace v jakékoliv fázi trestního řízení a další). Za hlavní důvod, proč tomu tak je, považuji nedostatek informací. Informovanost je dle mého názoru důležitá ve všech směrech a představuje klíčový faktor k tomu, aby mohlo dojít ke skutečné změně v rozvoji restorativní justice na našem území. Na základě dostatečné informovanosti je tak třeba docílit změn jak v myšlení lidí a jejich pohledu na řešení trestních věcí, tak ke změně z pohledu legislativního rámce.

Co se týče praktické části, zde jsem se věnovala komparaci využívání restorativní justice ve dvou konkrétních zemích, a to v Belgii a na Novém Zélandu. Jde o jedny ze zemí, kterým se daří využívat přístup restorativní justice v rámci trestního řízení. V této části práce jsem proto vyzdvihla možnosti, jak se těmito státy inspirovat také u nás. Pokud bych měla shrnout dvěma slovy, co činí zmíněné země inspirativní, byla by to právě informovanost a otevřenost. Potřebu informací, jsem již zmiňovala a otevřeností mám na mysli zejména otevřenost novým přístupům a informacím, které se pojí s konceptem restorativní justice. Dále jsem se v praktické části věnovala institutu narovnání z pohledu jeho využívání podle statistických dat. V úvodu jsem si pro tuto část práce stanovila hypotézu, ve které jsem vyslovila domněnku, že narovnání není v trestní praxi příliš využívanou variantou řešení následků trestné činnosti. Stanovená hypotéza se mi následně potvrdila. Na základě rozboru statistik vyplynula klesající tendence využívání odklonu narovnání, přičemž v posledních letech se jedná pouze o desítky případů, kdy došlo ke schválení narovnání v přípravném řízení či v řízení před okresními soudy.

Na tomto místě bych chtěla ještě jednou vyzdvihnout práci Institutu pro restorativní justici, jelikož činnost tohoto institutu se intenzivně zaměřuje na rozvoj restorativní justice u nás. Také se snaží v tomto směru o osvětu, přičemž za tímto účelem sbírá zkušenosti ze zahraničí, kde je proces restorativní justice uplatňován. Webové stránky institutu pro restorativní justici nabízejí ucelený přehled základních informací k této problematice a pokud by měl kdokoliv zájem o zjištění hlubších informací, najde zde zveřejněny různé odkazy na další zajímavé zdroje vztahující se k tomuto tématu. Psaní této diplomové práce mě obohatilo o

mnoho nových informací a poznatků. Koncept restorativní justice mě osobně velice nadchl a myslím si, že má smysl usilovat o zakomponování tohoto konceptu do naší trestněprávní úpravy. Doufám, že i tato diplomová práce přispěje určitým způsobem k rozšíření povědomí o možnostech a přístupu restorativní justice v trestním procesu a bude inspirací například pro další studenty, kteří by se chtěli tímto tématem blíže zabývat.

Seznam použité literatury

Monografie

FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0.

HOLÁ, Lenka a Miluše HRNČIŘÍKOVÁ. *Mimosoudní metody řešení sporů: vysokoškolská učebnice*. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-246-2.

JELÍNEK, Jiří a Tomáš GŘIVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7.

JELÍNEK, Jiří, ed. *Alternativní řešení trestních věcí: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015 : trestní sekce*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-109-0.

JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1.

KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8.

NOVOTNÝ, František. *Trestní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-677-4.

SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-350-7.

STRÉMY, Tomáš, Lucia KURILOVSKÁ a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Restorativní justice*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-075-8.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. Teoretik. ISBN 978-80-87212-68-4.

TIBITANZLOVÁ, Alena. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018. Teoretik. ISBN 978-80-7502-319-3.

ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.

Konferenční příspěvky a odborné studie

ROZUM, Jan. *Uplatnění mediace v systému trestní justice I*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-090-8.

ROZUM, Jan. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-097-7.

SCHEINOST, M a kol.: *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2021*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2022. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-200-1.

ŠČERBA, Filip. *Kriminologické dny 2018: Sborník VI. ročníku mezinárodní konference Kriminologické dny pořádaný ve dnech 18. a 19. 1. 2018 Českou kriminologickou společností ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci*. 1. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018. ISBN 978-80-88266-15-0.

TOMÁŠEK, Jan. *Rodinné skupinové konference*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-177-6.

United Nations Office on Drugs and Crime. *Handbook on restorative justice programmes*. New York: United Nations, 2007. ISBN 92-113-3754-2.

Zákonná úprava a rozhodnutí soudu

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 1994, sp. zn. 4 To 693/94

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2021, sp. zn. 3 Tdo 1120/2021

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Webové stránky a elektronické zdroje

Building Bridges - Mezinárodní vězeňské společenství z.s.. *MVS - Mezinárodní vězeňské společenství z.s.* [online]. Dostupné z: <https://mvs.cz/building-bridges/>

Building Bridges. Restorative Justice. [online]. Dostupné z: <http://restorative-justice.eu/bb/cs/>

Co je to trestní řízení? | Vše podstatné o trestním řízení | Více o státním zastupitelství - Soustava státního zastupitelství ČR. *Soustava státního zastupitelství* [online]. Copyright © 2023 Nejvyšší státní zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/co-je-to-trestni-rizeni/>

Doporučení Rady Evropy – O restorativní justici v trestních věcech - *Restorativní justice – inovativní přístup k trestnímu právu* [online]. Copyright ©b Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2020/10/DOPORUCENI-RE-O-RESTORATIVNI-JUSTICI-PDF.pdf>

Edukačně rekvalifikační program pro pachatele dopravních nehod - PARDON | Vězeňská služba České republiky. *Generální ředitelství | Vězeňská služba České*

republiky [online]. Copyright © 2023 Vězeňská služba České republiky. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-pardubice/sekce/edukacne-rekvalifikacni-program-pro-pachatele-dopravnich-nehod-pardon>

EMU | A private liberal arts university in Harrisonburg, VA [online]. Copyright © Dostupné z: <https://emu.edu/cjp/docs/rj-in-newzealand.pdf>

How restorative justice works [online]. Dostupné z: <https://www.justice.govt.nz/courts/criminal/charged-with-a-crime/how-restorative-justice-works/>

Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 No 24 (as at 04 September 2013), Public Act Contents – New Zealand Legislation. *New Zealand Legislation* [online]. Dostupné z: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/1989/0024/65.0/DLM147088.html>

Jak funguje mediace v trestním řízení. *Jak na úspěšné řešení konfliktů a sporů* [online]. Copyright © Institut pro mediaci a pracovní vztahy s.r.o. Dostupné z: <https://www.institutpromediaci.cz/jak-funguje-mediace-v-trestnim-rizeni/>

Mediace | Ochrana poškozených a ohrožených osob | Vše podstatné o trestním řízení | Více o státním zastupitelství - Soustava státního zastupitelství ČR. *Soustava státního zastupitelství* [online]. Copyright © 2023 Nejvyšší státní zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/ochrana-poskozenych-a-ohrozenych-osob/mediace/>

Metodika programu Rozvoj restorativní praxe, Průvodce pilotním programem. Probační a mediační služba [online]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Metodika_RRP_200819.pdf

Our Mission | European Forum for Restorative Justice. *Redirecting to https://www.euforumrj.org/en* [online]. Copyright © European Forum for Restorative Justice. Dostupné z: <https://www.euforumrj.org/en/our-mission>

Pachatelé mohou absolvovat skupinové terapie v nově zřízených centrech - Česká justice. *Homepage - Česká justice* [online]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/10/pachatele-mohou-absolvovat-skupinove-terapie-v-nove-zrizenych-centrech/>

Právo na informace o pobytu pachatele na svobodě - Policie České republiky. *Úvodní strana - Policie České republiky* [online]. Copyright © 2023 Policie ČR, všechna práva vyhrazena. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pravo-na-informace-o-pobytu-pachatele-na-svobode.aspx>

Právo na prohlášení o dopadu trestného činu - Policie České republiky. *Úvodní strana - Policie České republiky* [online]. Copyright © 2023 Policie ČR, všechna práva vyhrazena. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pravo-na-prohlaseni-o-dopadu-trestneho-cinu.aspx>

Probace, Probační a mediační služba [online]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/probace/>

Procedurální spravedlnost a trestní řízení: zahraniční poznatky a jejich možné využití v ČR - Články - Advokátní deník. *Advokátní deník - Novinky ze světa advokacie* [online]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/04/08/24995/>

Program „3Z“ | Vězeňská služba České republiky. *Generální ředitelství | Vězeňská služba České republiky* [online]. Copyright © 2023 Vězeňská služba České republiky. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-rapotice/sekce/program-3z>

Restorative justice providers [online]. Dostupné z: <https://www.justice.govt.nz/about/lawyers-and-service-providers/service-providers/restorative-justice-providers/>

Restorativní justice – inovativní přístup k trestnímu právu [online]. Copyright ©8 Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/06/RJ-v-CESKEM-VEZENSTVI-dotaznikove-setreni.pdf>

Restorativní justice – inovativní přístup k trestnímu právu [online]. Copyright © Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/08/PROHLEDNOUT-PRUVODCE-RESTORATIVNIMI-PROGRAMY.pdf>

Restorativní justice – inovativní přístup k trestnímu právu [online]. Copyright © Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2023/01/Zprava-o-mediaci-CR-a-SR-final.pdf>

Standardizovaný program GREPP | Vězeňská služba České republiky. *Generální ředitelství | Vězeňská služba České republiky* [online]. Copyright © 2023 Vězeňská služba České republiky. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-nove-sedlo/clanky/detail/standardizovany-program-grepp>

Strategie restorativní justice pro ČR - *Restorativní justice – inovativní přístup k trestnímu právu* [online]. Copyright © Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/03/PROHLEDNOUT-STRATEGII-RJ-PRO-CR.pdf>

Ve věznicích v ČR startují nové programy zaměřené na resocializaci vězňů - Svět práva - Advokátní deník. *Advokátní deník - Novinky ze světa advokacie* [online]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2022/12/07/ve-veznicich-v-cr-startuji-nove-pilotni-programy-zamerene-na-resocializaci-veznu/>

Victim impact statement – právo oběti být slyšena | Právní prostor. *Právní prostor | Informační web nejen pro právníky* [online]. Copyright © 1999 Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/victim-impact-statement-pravo-obeti-byt-slyseno#note-4>

Victims Informations. After sentencing. [online]. Dostupné z: <https://victimsinfo.govt.nz/en/home/after-sentencing/#step-4>

Východiska a principy nové právní úpravy. [online]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>

Wettelijke basis – Moderator vzw. *Moderator vzw – Forum voor herstelrecht en bemiddeling* [online]. Dostupné z: <https://moderator.be/wettelijke-basis/>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Poučení poškozeného

Příloha č. 2 – Poučení obviněného

Příloha č. 3 – Vzorový formulář prohlášení oběti o dopadu trestného činu

Přílohy

Příloha č. 1 – Poučení poškozeného

Poučení poškozeného podle zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí:

Podle § 8 odst. 1 zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení, může poškozený

- který v trestním řízení, ve kterém byla pravomocně uložena majetková trestní sankce nebo ve kterém si soud rozhodnutí o uložení majetkové trestní sankce vyhradil do veřejného zasedání podle § 230 odst. 2 nebo 3 trestního řádu, uplatnil majetkový nárok a tento nárok mu byl přiznán rozhodnutím soudu vydaným v trestním řízení, které nabylo právní moci a je vykonatelné, nebo uplatnil majetkový nárok a byl s tímto nárokem, byť jen zčásti, pravomocným rozhodnutím soudu vydaným v trestním řízení odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, nebo

- o jehož majetkovém nároku pravomocně rozhodl soud v řízení ve věcech občanskoprávních, pokud v trestním řízení o trestném činu, v důsledku jehož spáchání mu tento nárok vznikl, byla uložena majetková trestní sankce nebo si soud rozhodnutí o uložení majetkové trestní sankce vyhradil do veřejného zasedání podle § 230 odst. 2 nebo 3 trestního řádu, nebo

- vůči němuž má pachatel pravomocným a vykonatelným rozhodnutím soudu v řízení ve věcech občanskoprávních stanovenou výši vyživovací povinnosti, pokud v řízení o trestném činu zanedbání povinné výživy byla pravomocně uložena majetková trestní sankce,

podat Ministerstvu spravedlnosti České republiky žádost o uspokojení majetkového nároku. Žádost musí být podána do 60 dnů od nabytí právní moci trestního příkazu nebo odsuzujícího rozsudku vydaného soudem v trestním řízení o trestném činu, v důsledku jehož spáchání vznikl oprávněné osobě majetkový nárok, nebo do 60 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí vydaného soudem v řízení ve věcech občanskoprávních, kterým byl oprávněné osobě přiznán její majetkový nárok. Po uplynutí této lhůty právo na uspokojení majetkového nároku ze zvláštního účtu zaniká.

Poučení poškozeného podle zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád:

Podle § 43 odst. 1 trestního řádu ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený), má právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, činit si výpisky a poznámky a na svoje náklady pořizovat kopie spisů a jejich částí (§ 65 trestního řádu), zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku), rozumí se pro účely tohoto zákona majetkovou škodou, jež byla poškozenému způsobena trestným činem, i dlužné výživné.

Podle § 43 odst. 2 trestního řádu se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.

Podle § 43 odst. 3 trestního řádu jste jako poškozený oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2); je-li sjednána dohoda o vině a trestu, je třeba návrh učinit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175a odst. 2). Z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení jste povinen doložit. Podle § 44 odst. 3 trestního řádu návrh nelze podat, bylo-li o nároku již rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení.

Podle § 43 odst. 4 trestního řádu jste-li obětí trestného činu podle zákona o obětech (§ 22 zákona o obětech trestných činů), máte právo v kterémkoliv stádiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na Váš dosavadní život. Prohlášení lze učinit i písemně.

Podle § 43 odst. 5 trestního řádu se můžete výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které Vám tento zákon jako poškozenému přiznává.

Podle § 44 odst. 1 trestního řádu oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný.

Podle § 44 odst. 2 trestního řádu je-li počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Jestliže by celkový počet zvolených zmocněnců vzrostl na více než šest a poškození se mezi sebou o výběru nedohodnou, provede výběr s přihlédnutím k zájmům poškozených soud. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení.

Podle § 45 odst. 1 trestního řádu není-li poškozený osobou plně svéprávnou nebo je-li omezen na svéprávnosti, vykonává jeho práva podle tohoto zákona jeho zákonný zástupce nebo opatrovník. V případě, že je nebezpečí z prodlení a zákonný zástupce nebo opatrovník nemůže vykonávat svá práva uvedená ve větě první nebo nebyl-li opatrovník ustanoven, ačkoli jsou dány důvody pro jeho ustanovení, je třeba opatrovníka neprodleně ustanovit.

Podle § 45 odst. 2 trestního řádu opatrovníka ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. Jinou osobu než advokáta lze ustanovit opatrovníkem jen s jejím souhlasem.

Podle § 45 odst. 3 trestního řádu jde-li o uplatnění nároku na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení (§ 43 odst. 3 trestního řádu), přecházejí práva, která tento zákon přiznává poškozenému, i na jeho právního nástupce.

Podle § 45a trestního řádu se poškozenému veškeré písemnosti doručují na adresu, kterou uvede. Má-li zmocněnec, doručuje se pouze jemu, to neplatí, pokud se poškozenému zasílá výzva, aby osobně něco vykonal.

Podle § 46 trestního řádu může poškozený žádat o uspokojení nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem podle zákona o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí. Je-li vedeno řízení pro trestný čin, u něhož lze sjednat dohodu o vině a trestu, může dojít k sjednání dohody o vině a trestu a v takovémto případě může poškozený uplatnit nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání o takové dohodě.

Podle § 47 odst. 1 trestního řádu, byla-li poškozenému způsobena trestným činem škoda nebo nemajetková újma, nebo získal-li obviněný takovým trestným činem na jeho úkor bezdůvodné obohacení, lze nárok až do pravděpodobné výše škody nebo nemajetkové újmy nebo až do pravděpodobného rozsahu bezdůvodného obohacení zajistit na majetku obviněného. Zajišťovat nelze nárok, který nelze v trestním řízení uplatnit. K zajištění nelze užít majetek, který je podle zvláštního právního předpisu vyloučen z výkonu rozhodnutí o zajištění.

Podle § 47 odst. 2 trestního řádu, o zajištění podle odst. 1 rozhoduje soud na návrh státního zástupce nebo poškozeného, v přípravném řízení státní zástupce na návrh poškozeného. V přípravném řízení může státní zástupce nárok zajistit i bez návrhu poškozeného, vyžaduje-li to ochrana jeho zájmů, zejména hrozí-li nebezpečí z prodlení.

Podle § 47 odst. 3 trestního řádu, pokud je poškozenému známo, že obviněný je vlastníkem nemovité věci nebo má některou movitou věc umístěnou mimo jeho trvalého nebo jiného pobytu, uvede podle možnosti již v návrhu na zajištění svého nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, kde taková věc je.

Podle § 50 odstavec 1 trestního řádu se může poškozený dát zastupovat zmocněncem, kterým může být i právnická osoba. Zmocněnec poškozeného může být současně důvěrníkem podle zákona o obětech trestných činů.

Podle § 50 odst. 2 trestního řádu je-li zmocněnec poškozeného fyzická osoba, nesmí jím být osoba, která není plně svéprávná nebo její svéprávnost je omezena; při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník.

Podle § 51 odst. 1 trestního řádu je zmocněnec poškozeného oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený.

Podle § 51 odst. 2 trestního řádu je zmocněnec poškozeného oprávněn být již od zahájení trestního stíhání při vyšetřovacích úkonech, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv osob, které zastupuje, a jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže by přítomností zmocněnce mohl být zmařen účel trestního řízení nebo nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. Může obviněnému i jiným vyslychaným osobám klást otázky, avšak teprve tehdy, až policejní orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může vznášet kdykoliv v jeho průběhu.

Podle § 51a odst. 1 trestního řádu osvědčí-li poškozený,

- a) kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví,
- b) který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt,

že nemá dostatek prostředků na uhrazení nákladů vzniklých přibráním zmocněnce, rozhodne na jeho návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu.

Podle § 51a odst. 2 trestního řádu mají poškozený mladší než osmnáct let a zvláště zranitelná oběť podle zákona o obětech trestných činů, vždy nárok na bezplatné zastupování zmocněncem, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku).

Podle § 51a odst. 3 trestního řádu návrh na rozhodnutí podle odst. 1 podává poškozený v přípravném řízení prostřednictvím státního zástupce a v řízení před soudem příslušnému soudu, který věc projednává.

Podle § 51a odst. 4 trestního řádu pokud si poškozený sám zmocněnce nezvolí, za podmínek uvedených v odst. 1 a 2, je mu předsedou senátu nebo soudcem ustanoven advokát.

Poškozený, který má nárok na ustanovení zmocněnce, může podle § 151a odst. 1 trestního řádu žádat, aby předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce rozhodl o tom, že stát ponese náklady na znalecký posudek, který poškozený vyžádá. Žádosti nelze vyhovět, jestliže takový důkaz není pro objasnění věci zřejmě potřebný nebo stejný úkon k prokázání téže skutečnosti již vyžádal orgán činný v trestním řízení.

Podle § 55 odst. 1 písm. c) trestního řádu jsou na žádost poškozeného, oběti (§ 16 zákona o obětech trestných činů), jeho zákonného zástupce, opatrovníka, zmocněnce a dalších osob vyjmenovaných zákonem vedeny údaje o bydlišti a doručovací adrese, o místě výkonu zaměstnání či povolání nebo podnikání a o osobních, rodinných a majetkových poměrech tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a Probační a mediační služba, není-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatnění práva na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede.

Podle § 65 odst. 1 trestního řádu má poškozený a zmocněnec právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování, údajů osob podle § 55 odst. 1 písmene c) trestního řádu a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2 trestního řádu, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Totéž právo má zákonný zástupce a opatrovník poškozeného, který není plně svéprávný nebo je-li jeho svéprávnost omezena.

Podle § 65 odst. 2 trestního řádu může v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán právo nahlédnout do spisů a spolu s tím ostatní práva uvedená v § 65 odst. 1 trestního řádu ze závažných důvodů odeprít. Závažnost důvodů, ze kterých tato práva odeprál policejní orgán, je na žádost osoby, jíž se odeprání týká, státní zástupce povinen urychleně přezkoumat.

Podle § 154 odst. 1 trestního řádu byl-li poškozenému alespoň částečně přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, je odsouzený, jemuž byla povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení uložena, povinen nahradit poškozenému též náklady potřebné k účelnému uplatnění tohoto nároku v trestním řízení, včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce.

Podle § 154 odst. 2 trestního řádu v případě, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení ani zčásti, uloží soud na návrh poškozeného odsouzenému uhradit náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení.

Podle § 157a odst. 1 trestního řádu má poškozený právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu. Tato žádost není vázána lhůtou. O výsledku přezkoumání musí být žadatel vyrozuměn.

Podle § 160 odst. 2 trestního řádu může poškozený, jehož pobyt nebo sídlo jsou známé, požádat o opis usnesení o zahájení trestního stíhání.

Podle § 166 odst. 1 trestního řádu podá-li poškozený návrh podle § 43 odst. 3 trestního řádu, je mu umožněno po skončení vyšetřování prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování.

Vyjádření poškozeného k poučení:

Dle § 160/2 trestního řádu žádám - nežádám *) o opis usnesení o zahájení trestního stíhání.

**Poučení mi bylo řádně
vysvětleno a беру je na vědomí
(jméno a příjmení oběti trestného činu)**

*) Nehodící se škrtněte

Příloha č. 2 – Poučení obviněného

Poučení obviněného:

Podle § 33 odst. 1 trestního řádu máte právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se vám kladou za vinu a důkazům o nich, nejste však povinen vypovídat. Můžete uvádět okolnosti a důkazy sloužící k vaší obhajobě, činit návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky. Máte právo zvolit si obhájce a s ním se radit i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. S obhájcem se však v průběhu svého výslechu nemůžete radit o tom, jak odpovědět na již položenou otázku. Můžete žádat, abyste byl vyslýchán za účasti svého obhájce, a aby se obhájce zúčastnil i jiných úkonů přípravného řízení (§ 165 trestního řádu). Jste-li ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody, můžete s obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby.

Podle § 33 odst. 5 trestního řádu, v případě zatčení či zadržení, máte právo na naléhavou lékařskou pomoc. Dále máte právo nechat vyrozumět konzulární úřad a rodinného příslušníka nebo jinou fyzickou osobu, u nichž uvedete údaje potřebné k vyrozumění. Na svobodě můžete být omezen 24 hodin u zatčení a 48 hodin u zadržení. Po uplynutí těchto lhůt musíte být propuštěn nebo odevzdán soudu.

Podle § 34 odst. 1 trestního řádu je oprávněn obviněného zastupovat opatrovník obviněného, který je omezen ve svéprávnosti, zejména zvolit mu obhájce, činit za obviněného návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se těch úkonů, kterých se podle zákona může zúčastnit obviněný. Ve prospěch obviněného může opatrovník tato práva vykonávat i proti vůli obviněného.

Podle § 91 odst. 1 trestního řádu, je-li vedeno řízení pro trestný čin, u něhož lze sjednat dohodu o vině a trestu, může obviněný za přítomnosti obhájce sjednat se státním zástupcem dohodu o vině a trestu, kterou schvaluje soud. Je-li sjednána dohoda o vině a trestu, obviněný se vzdává práva na projednání věci v hlavním líčení a práva podat odvolání proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, s výjimkou případu, kdy takový rozsudek není v souladu s dohodou o vině a trestu, s níž souhlasil. Podle § 175a odst. 8 trestního řádu dohodu o vině a trestu nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu a v řízení proti uprchlému.

Podle § 92 odst. 2 trestního řádu máte možnost se k obvinění podrobně vyjádřit, zejména souvisle vylíčit skutečnosti, které jsou předmětem obvinění, uvést okolnosti, které obvinění zeslabují či vyvracejí a nabídnout o nich důkazy.

Podle § 92 odst. 3 trestního řádu Vám mohou být kladeny otázky k doplnění výpovědi nebo odstranění neúplností, nejasností a rozporů. Otázky musí být kladeny jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností; nesmí v nich být naznačeno, jak na ně odpovědět.

Podle § 93 odst. 1 trestního řádu vám může být dovoleno, aby dříve než dáte odpověď, jste nahlédl do písemných poznámek, které musíte vyslyšajícím, požádá-li o to, předložit k nahlédnutí.

Podle § 33 odst. 2 trestního řádu osvědčíte-li, že nemáte dostatek prostředků, abyste si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že máte nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu.

Podle § 33 odst. 3 trestního řádu podáváte v přípravném řízení návrh na rozhodnutí o obhajobě bezplatné nebo za sníženou odměnu včetně příloh, jimiž prokazujete jeho důvodnost, prostřednictvím státního zástupce, v řízení před soudem pak prostřednictvím soudu, který koná řízení v prvním stupni.

Podle § 55 odst. 1 písm. c) trestního řádu máte za povinnost uvést adresu pro účely doručování písemností určených k vašim rukám.

Podle § 65 odst. 1 trestního řádu má obviněný, jeho obhájce a zmocněnec právo nahlížet do spisů, činit si z nich výpisky a poznámky a na svoje náklady si pořizovat kopie spisů a jejich částí. Totéž právo má zákonný zástupce nebo opatrovník obviněného, jestliže tento není plně svéprávný nebo je-li jeho svéprávnost omezena.

Podle § 65 odst. 2 trestního řádu vám může toto právo policejní orgán ze závažných důvodů odepřít, důvod odepření, pokud o to požádáte, přezkoumá státní zástupce. Práva dle § 65 odst. 1 trestního řádu nelze odepřít obviněnému a obhájci, jakmile byli upozorněni na možnost prostudovat spis a při sjednání dohody o vině a trestu.

Podle § 157a odst. 1 trestního řádu máte právo kdykoli v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu.

Podle § 165 odst. 1 trestního řádu se můžete se souhlasem policejního orgánu zúčastnit vyšetřovacích úkonů a klást otázky vyslychaným svědkům.

Podle § 95 odst. 2 trestního řádu máte právo, aby Vám po skončení výsledku byl protokol předložen k přečtení, nebo požádáte-li o to, musí Vám být přečten. Máte právo žádat, aby byl protokol doplněn nebo aby v něm byly provedeny opravy v soulase s vaší výpovědí.

Podle § 95 odst. 3 trestního řádu protokol o výsledku, který byl prováděn bez přibrání zapisovatele, je nutno před podpisem předložit k přečtení nebo přečíst za přítomnosti nezúčastněné osoby. Máte-li proti obsahu protokolu námítky, je nutno je projednat v přítomnosti přibrané osoby a výsledek pojmout do protokolu.

Podle § 66 odst. 1 trestního řádu Vás dále poučuji o tom, že kdo přes předchozí napomenutí ruší řízení, nebo kdo se k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu chová urážlivě nebo kdo bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, které mu byly dány podle trestního řádu, může být v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem potrestán pořádkovou pokutou do 50 000,- Kč.

Podle § 345 odst. 1 trestního zákoníku je trestné, obviníte-li lživě jiného ze spáchání trestného činu, podle § 345 odst. 2 trestního zákoníku je trestné, obviníte-li lživě jiného ze spáchání trestného činu v úmyslu přivodit mu trestní stíhání.

Podle § 307 odst. 1 trestního řádu v řízení o přečinu může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže se obviněný k trestnému činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu, lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Podle § 307 odst. 2 trestního řádu, je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání anebo poměry obviněného, soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání pouze tehdy, pokud obviněný splní podmínky uvedené v § 307 odst. 1 trestního řádu a zaváže se, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, nebo složí na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující. Podle § 307 odst. 3 trestního řádu se zkušební doba stanoví na dobu 6 měsíců až 5 let.

Podle § 309 odst. 1 trestního řádu v řízení o přečinu může se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání, jestliže obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem, nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem, vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání a složí na účet soudu, nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Podle § 2 odst. 14 trestního řádu máte právo užívat svůj mateřský jazyk nebo jazyk, o kterém uvedete, že jej ovládáte.

Podle § 28 odst. 1 trestního řádu neuvedete-li jazyk, který ovládáte, nebo uvedete-li jazyk či dialekt, který není jazyk vaší národnosti nebo úřední jazyk státu, jehož jste občanem a pro takový jazyk nebo dialekt není zapsána žádná osoba v seznamu tlumočnicků, ustanoví vám orgán činný v trestním řízení tlumočnicka pro jazyk vaší národnosti nebo úřední jazyk státu, jehož jste občanem. Využijete-li právo uvedené v § 2 odst. 14 trestního řádu, přibrány tlumočnick přetlumočí na vaši žádost i vaši poradu s obhájcem v průběhu procesních úkonů.

Podle § 28 odst. 2 trestního řádu, za podmínek uvedených v odstavci 1, je třeba obviněnému písemně přeložit usnesení o zahájení trestního stíhání, usnesení o vazbě, usnesení o nařízení pozorování obviněného ve zdravotnickém ústavu, obžalobu, dohodu o vině a trestu a návrh na její schválení, návrh na potrestání, rozsudek, trestní příkaz, rozhodnutí o odvolání a o podmíněném zastavení trestního stíhání; to neplatí, jestliže obviněný po poučení prohlásí, že pořízení překladu takového rozhodnutí nepožaduje.

Podle § 28 odst. 4 trestního řádu, za podmínek uvedených v odstavci 1, je třeba obviněnému písemně přeložit i písemnost neuvedenou v odstavci 2, je-li to zapotřebí pro zaručení spravedlivého procesu, zejména pro řádné uplatnění práva na obhajobu, a to v rozsahu určeném policejním orgánem činným v trestním řízení, který je zcela nezbytný k seznámení obviněného se skutečnostmi, které jsou mu kladeny za vinu. Namísto písemného překladu podle věty první lze písemnost nebo její podstatný obsah přetlumočit. O

nevyhovění odůvodněného návrhu podle odstavce 4, rozhodne orgán činný v trestním řízení, který řízení vede, usnesením.

Podle § 28 odst. 6 trestního řádu, za podmínek uvedených v odstavci 1, je třeba osobě, která je zatčena či zadržena, bez zbytečného odkladu přeložit též poučení o jejích právech (§ 33 odst. 6 a § 76 odst. 5 trestního řádu).

Vyjádření obviněného k poučení:

Před započítím výslechu jsem byl vyslychajícím poučen o svých právech, poučení jsem v plném rozsahu porozuměl.

Zvláště jsem byl poučen o svém právu podle § 33 odst. 1 trestního řádu k věci nevypovídat, k tomuto poučení uvádím, že svého práva **využívám - nevyužívám *)** a vypovídat ...

Dále jsem byl zejména poučen o následcích křivého obvinění podle § 345 trestního zákoníku, toto poučení беру na vědomí a jsem si vědom možných důsledků.

Vyjádření obviněného k osobě:

Vyjádření obviněného k věci:

To je vše co jsem chtěl k věci uvést, protokol mi byl hlasitě diktován a souhlasí s mou výpovědí, po skončení protokolace jsem měl možnost si jej znovu pozorně pročíst, s jeho obsahem souhlasím, nežádám v něm žádných změn ani doplnění a jako správný jej podepisuji dne v hodin.

Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život

podle § 22 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Orgán, u něhož se trestní řízení v současné době vede:

Spisová značka:

Trestný čin:

Osoba, proti níž se trestní řízení vede:

Identifikační údaje oběti:

Jméno, příjmení:

Rodné příjmení:

Datum narození:

Místo trvalého bydliště:

Adresa pro doručování:

Dopad trestného činu na oběť a její rodinu:

1. Emoční dopad

Zde uveďte například:

- *Jaké jsou nebo byly Vaše pocity a reakce.*
- *Zda a jak se změnil Váš životní styl a Vaše zvyky.*
- *Zda a jak se změnil Váš vztah s Vaším partnerem, dětmi, rodinou nebo přáteli.*
- *Zda a jak ovlivnil trestný čin Vaše zaměstnání, Vaši schopnost pracovat nebo studovat.*
- *Zda jste podstoupil(a) Vy nebo Vaši blízcí psychologickou terapii nebo jste vyhledali jinou obdobnou pomoc.*
- *jak se cítíte při kontaktu s pachatelem.*

2. Fyzický dopad

Zde uveďte například:

- *Jaká zranění nebo zdravotní komplikace (i psychické) Vám byly způsobeny.*
- *Zda jste podstoupil(a) hospitalizaci nebo operaci.*
- *Jakou léčbu, rehabilitaci nebo fyzioterapii jste podstoupil(a).*
- *Zda jste začal(a) užívat nějaké léky.*
- *Zda potřebujete další léčbu.*
- *Jak ovlivnilo zranění Váš život.*
- *Jaký dopad budou mít zranění na Váš budoucí život.*

3. Finanční dopad

Zde uveďte například:

- *Jaká škoda Vám byla trestným činem způsobena.*
- *Náklady vynaložené na léčbu.*
- *Hodnota věcí, které byly při páchání trestného činu odcizeny, zničeny nebo poškozeny.*
- *Finanční vyjádření způsobené nemajetkové újmy.*
- *Ušlý zisk a cestovní náklady v souvislosti s trestným činem.*

4. Další dopady

Zde uveďte například, jakým dalším způsobem trestný čin negativně ovlivnil Váš život, jak vidíte svou budoucnost apod.

Seznam příloh:

Přílohou může být cokoli, co pomůže lépe popsat či vyjádřit dopad, jaký měl trestný čin na Váš život. Např.:

- *lékařská potvrzení,*
- *doklady prokazující finanční dopad (např. doklad o koupi zničené věci, doklad o úhradě léků či lékařských zákroků),*
- *dopisy (např. mezi Vámi a Vašimi blízkými) nebo umělecké výtvary (básně, obrazy apod.), které mohou lépe vyjádřit, jak trestný čin ovlivnil Váš život.*

Datum a místo sepsání prohlášení

Podpis